

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TEISĖS FILOSOFIJOS KATEDRA

DAIVA RĖZIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO PROGRAMA

ABORTŲ LEGITIMUMO PROBLEMA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
prof. Saulius Arlauskas

Vilnius, 2006

TURINYS

I	IVADAS	4
1.	ABORTO SAŲOKOS TURINYS MEDICININIU IR TEISINIU POŽIŪRIU	7
2.	ABORTAI ISTORINĖJE RETROSPEKTYVOJE	9
3.	ŽMOGAUS GYVYBĖ KAIP VERTYBĖ IR JOS TEISINĖS APSAUGOS PRADŽIOS NUSTATYMO PROBLEMA	11
3.1	Katalikų bažnyčios požiūris	11
3.1.1	Katalikų kova su abortais JAV.....	13
3.2	Gyvybės vertingumas kitų tautų religijose	14
3.3	Gyvybės vertė filosofiniu požiūriu	15
3.3.1	Prigimtinė teisė į gyvybę, kaip žmogaus gyvybės vertės visuotinio pripažinimo filosofinė išraiška.....	17
3.3.2	Igimtas žmogaus vertingumas I. Kanto filosofijoje.....	19
3.3.3	Hermeneutinis žmogaus gyvybės vertės pripažinimo pobūdis.....	20
3.4	Abortai ir gydytojų etika	22
4.	ŽMOGAUS PRIVATUMAS KAIP VERTYBĖ	25
4.1	Žmogaus teisės į privatumą interpretacija šiuolaikinėje filosofijoje	25
4.1.1	„Mano kūnas – mano pasirinkimas“: privatumas ir nauda	27
4.2	Moralės nuosmukio grėsmė šiuolaikinėje visuomenėje	28
4.3	Moters teisė į privatumą ir vyro atsakomybė už žmogaus gyvybės pradėjimą	29
4.4	Utilitarinis abortų pateisinimo problemos sprendimas valstybiniame lygyje	30
4.5	Abortų teisėtumo problema neutilitariniame moters privatumo sampratos kontekste	32
5.	GYVYBĖS IR MOTERS PRIVATUMO VERTYBIŲ KOLIZIJOS SPRENDIMAS EUROPOS SAJUNGOS LYGMENS TEISĖJE	34
5.1	Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika abortų teisinio vertinimo srityje	35
6.	ABORTŲ LEGITIMUMO PROBLEMA EUROPOS VALSTYBIŲ NACIONALINĖJE TEISĖJE	38
6.1	Abortų legitimumo problema Lenkijoje	41
7.	GYVYBĖS IR MOTERS PRIVATUMO VERTYBIŲ SANTYKIO PROBLEMA LIETUVOS NACIONALINĖJE TEISĖJE	44
7.1	Gyvybė kaip vertybė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje	44
7.2	Nėštumo nutraukimo tvarkos prieštaravimas Lietuvos įstatymuose	45
7.3	Teisė į gyvybę pripažįstama nuo gimimo	46

7.4 Negimusio žmogaus apsauga Lietuvos teisės įstatymų projektuose.....	47
8. ABORTAI JAV TEISINĖJE SISTEMOJE.....	50
IŠVADOS.....	54
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56
SANTRAUKA.....	62
PRIEDAI.....	63

IVADAS

Abortų legitimumo problemos atsiradimas mūsų visuomenėje siejamas su žmogaus gyvybės neįkainojamu vertingumu ir su jų įteisiniu XX amžiaus antroje pusėje beveik visose Europos valstybėse bei Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ją bando spręsti politikai, filosofai, mokslininkai ir kiti suinteresuoti asmenys. Vis daugiau svarių argumentų išgirstama prieš abortus. Tačiau ar tokia praktika atsispindi šalių įstatymuose? Ko gero ne, nes tik vos keletas Vakarų Europos valstybių yra užėmusios abortų draudimo pozicijas. Kodėl tiek tarptautinių organizacijų, bažnyčios atstovų, politikų bando kovoti kad būtų uždrausti abortai, tačiau įstatymų leidėjai nenori paisyti jų nuomonės? Gal kalta visame pasaulyje išplitusi liberalizmo doktrina, puoselėjanti asmens laisvę, o tuo pačiu ir moters pasirinkimo laisvę, kūno nuosavybės teisę ir pan.? Tai tik dalis papildomų klausimų, į kuriuos bus bandoma atsakyti šiame darbe.

Taigi, visų pirma, abortų legitimumo problemos gvildenimas yra aktualus įstatymų leidėjams. Galiausiai visuomenė, suvokdama šios temos svarbą šiandienos pasaulyje, gali būti dalinė šios problemos sprendėja. Keičiantis visuomenės požiūriui į abortų teisėtumą, neliks ir pačios problemos.

Kaip žinoma, abortų legitimumo problema gvildenama remiantis skirtingomis pozicijomis. Ją nagrinėja filosofai, katalikų bažnyčios atstovai, teisininkai, medikai, mokslininkai. Jų požiūriai šia tema yra skirtingi. Abortų teisėtumo prieštaravimas nekelia abejonių katalikų bažnyčios pasekėjams, filosofams, kurie teisę į gyvybę pripažįsta nuo pradėjimo momento. Tuo tarpu teisininkai, medikai, mokslininkai, kaip matysime, yra kiek atsargesni, sakydami „ne“. Jie pateisina abortą esant tam tikroms sąlygoms. Todėl šiame darbe ir bus bandoma atsakyti į klausimą – ar galima suderinti šias skirtingas pozicijas ir pateisinti aborto teisėtumą?

Analizuodami žmogaus gyvybės kaip vertybės ir žmogaus privatumo kaip vertybės teorijas, pabandydysime išnagrinėti bei apibendrinti skirtingus požiūrius į abortą, rasti svarių argumentų, paneigsiančių jų teisėtumą, taip pat pateikti pasiūlymų, rekomendacijų siekiant išspręsti šią problemą.

Šio darbo objektas – aborto, kaip teisėtai egzistuojančio reiškinių, problema. Jis konkretizuojamas išskiriant kūrinio dalyką – aborto teisėtumo prieštaravimą.

Darbo rašymas grindžiamas fenomenologinės krypties teorijomis, tokiomis, kaip hermeneutika, holizmas, humanizmas. Remiantis hermeneutika šiam darbui yra svarbus teorijų, įvykių interpretavimas, aiškinimas, supratimas. Humanistinė teorija, skelbianti pagarbą žmogaus teisėms, jo orumui, laisvei, įtakoja minčių raišką apie žmogaus gyvybės vertę. Remiantis prigimtinės teisės teorija bus grindžiamas žmogaus teisės į gyvybę neatimamumas. Supratimo teorija padės pažinti ir išsiaiškinti problemos priežastis.

Minėtos teorijos įpareigojo mus atlikti kokybinį tyrimą, kuris yra tinkamesnis šio darbo rašymui, kadangi tokios rūšies tyrimui būdingas lankstumas, kuriamasis žinių pobūdis, holistinė analizė, paaiškinimai, sistemingumas, reikšmingumas ir kt. Reikėtų pridurti, kad neapsieita ir be kiekybinio tyrimo vykdant interviu. Remiantis juo buvo siekiama gilesnės problemos analizės, priežastinio jos paaiškinimo, sužinoti visuomenės narių nuomonę, kurie susiduria su šia problema kiekvieną dieną.

Pažymėtina, kad pats „aborto“ (lot. *abortus* < *aborior* ‘sunykstu’, ‘apmirštu’) terminas, atsižvelgiant į nagrinėjamas pozicijas yra daugiaaspektis. Įprastinė jo reikšmė – nėštumo nutraukimas, tačiau remiantis katalikų bažnyčios požiūriu tai traktuojama kaip negimusio žmogaus nužudymas. Teisiniu, medicininiu požiūriu nagrinėjant šią temą „aborto“ terminas bus vartojamas įprastine reikšme. Tačiau kalbant iš moralės pozicijos analizuojant gyvybės vertę, „abortui“ bus teikiama specialioji prasmė.

Terminas „legitimumas“ – tai tarptautinis žodis. Žodis „legitimuoti“ reiškia „pagrįsti“, kai normos galiojimas yra paremtas visuotinai argumentuotu akceptavimu. Siekiant išvengti pasikartojimų bus vartojamas ir jo atitikmuo – lietuviškas terminas „teisėtumas“.

Siekiant išsamesnės analizės, patikimesnių išvadų bei pasiūlymų būtina nusakyti pagrindinius šio darbo uždavinius:

- 1) trumpai apžvelgti aborto sąvoką, atsiradimo istoriją;
- 2) išanalizuoti skirtingas pozicijas abortų teisėtumo problemos tema, teikiant prioritetą gyvybei kaip vertybei ar moters privatumui kaip vertybei;
- 3) atskleisti ir išanalizuoti Europos Sąjungos viršnacionalinės teisės ir užsienio šalių praktiką, susijusią su šios problemos sprendimu;
- 4) atskirai apžvelgti šios problemos aktualijas Lietuvos nacionalinėje teisėje bei Jungtinėse Amerikos Valstijose;
- 5) apibendrinti visą darbą pateikiant išvadas.

Atsižvelgiant į suformuluotus uždavinius, šį mokslinį kūrinį sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kurią sudaro 8 dalys, suskirstytos į poskyrius. Be aborto sampratos ir atsiradimo istorijos atskirose dalyse bus analizuojami ir apibendrinami skirtingi požiūriai į abortą žvelgiant iš moralės, mokslo pozicijų, teikiant prioritetą žmogaus gyvybės vertei ar privatumui. Šiose

dalyse bus remtasi žymių filosofų, bažnyčios atstovų mintimis, filosofinėmis doktrinomis, mokslinių tyrimų duomenimis ar atskirų šiuolaikinės visuomenės narių nuomonėmis. Teisiniu aspektu abortų teisėtumo problema bus nagrinėjama apžvelgiant užsienio ir Lietuvos šalių teisinę praktiką. Čia bus analizuojami ir apibendrinami įvairūs įstatymai, įstatymų projektai, teismų sprendimai, susiję su šia problema. Darbo išvadose pateikiamas viso tyrimo apibendrinimas, su tam tikrais pasiūlymais. Darbo pabaigoje pateikiamas naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių bei užsienio kalbomis ir priedai.

1. ABORTO SĄVOKOS TURINYS MEDICININIU IR TEISINIU POŽIŪRIU

Prieš imantis abortų legitimumo problemos gvildenimo reikėtų trumpai susipažinti su pačia aborto sąvoka.

Bevertant žodynus, beveik visur terminas **abortas** [lot. *abortus* < *aborior* - nunyktu, apmirštu] apibūdinamas panašiai – kaip persileidimas, priešlaikinis nėštumo nutrūkimas per pirmąsias 28 nėštumo savaites arba dirbtinis jo nutraukimas¹. Pastebėta, kad šiam terminui suteikiama platesnė reikšmė nei mes įpratę. Daugeliui iš mūsų „abortas“ asocijuojasi tik su dirbtiniu nėštumo nutraukimu. Tuo tarpu kita jo reikšmė, tokia kaip „priešlaikinis nėštumo nutraukimas“ ar „persileidimas“ žinoma mažai, todėl naudojama daug rečiau.

Internetinėje laisvojoje enciklopedijoje „Vikipedija“² aborto terminas apibūdinamas labai plačiai ir išsamiai, pabrėžiant jo žalą moters sveikatai. Čia jis skirstomas į ankstyvąjį (iki 12 savaitės) ir vėlyvąjį (iki 24 savaičių). Atskirai apibrėžiamas savaiminis abortas, skirstant jį į gresiantį, prasidedantį, progresuojantį, dalinį, visišką, neįvykusį. Nurodomos galimos tokio aborto priežastys: ligos (infekcinės, lytinių organų ir pan.), neohormoniniai sutrikimai, apsinuodijimai, fizinės ar psichologinės traumos, badavimas ir pan.

Kita abortų rūšis – dirbtinis abortas. Minėtoje enciklopedijoje jis apibūdinamas kaip sąmoningas nėštumo nutraukimas pagal medicininės, socialinės ar asmeninės indikacijas. Tai gyvybės, esančios moters gimdoje sunaikinimas chirurginiu būdu ar kitomis priemonėmis. Pažymėtinas toks pateiktasis aborto apibrėžimas, kuomet minimas ne gemalo ar vaisiaus, kaip įprasta, bet gyvybės sunaikinimas. Toliau nurodomos aborto priežastys, kurios skirstomos į medicininės, socialinės bei asmeninės. Čia pabrėžiama ne tik fizinė, bet ir dvasinė aborto žala moters sveikatai. Tai vienas išsamiausių termino „abortas“ paaiškinimų.

Pastebėta, jog 2001 m. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje pateiktas aborto sąvokos apibrėžimas beveik identiškas 1976 m. Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje pateiktam aborto apibūdinimui: „Abortas apibūdinamas kaip nėštumo nutrūkimas iki 22 savaitės (Tarybinėje enciklopedijoje - iki 28 sav.)...“³ Kita vertus, 1953 m. lietuvių išseivijos Jungtinėse Amerikos Valstijose išleistoje Lietuvių enciklopedijoje aborto reikšmė nėra žinoma.

¹ Tarptautinių žodžių žodynas (c). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985. P.25.

² Straipsnis iš Vikipedijos, laisvosios enciklopedijos//<http://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas>;[žiūrėta 2006-05-14].

³ Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001. P. 38.

Vartant medicinos enciklopedijas abortas apibūdinamas panašiai: kaip nesudėtinga medicininė operacija, nėštumo nutrūkimas ir t. t. Įdomu ir tai, jog kai kuriose medicininėse enciklopedijose, o ypač senesnio leidimo, abortas priskiriamas net prie moters ligų.

2. ABORTAI ISTORINĖJE RETROSPEKTYVOJE

Abortų taikymo praktikos istorija siekia seniausius laikus. „Aborto sukėlimas žolelių ar medicinos pagalba buvo naudojamas gimimų kontrolei dar senovės Egipte, Graikijoje, Romoje ir net vėlesniais laikais“⁴. Soranas – 2-ojo amžiaus graikų gydytojas „savo veikale „Ginekologija“ pateikė pasiūlymą, kad moteris, norinti iššaukti savo vaisiui abortą, galinti tai padaryti stipria mankšta, energingu šokinėjimu, sunkių daiktų kilnojimu ar jodinėjimu gyvuliais. Jis aprašė įvairias rūšis žolelių vonių, pesarų, taip pat kraujo nuleidimą, kaip geresnius būdus nei aštrių įrankių naudojimą, kurie gali sukelti persileidimą ryšium su organo perforacijos rizika“⁵. Dar senovėje graikai žinojo vaistažolę „silphium“, turinčią kontraceptinių savybių. Net viduramžiais buvo propaguojamas dirbtinis abortas kaip viena iš nėštumo nutraukimo priemonių.

Lietuvių liaudies medicinoje buvo žinomas rūtų nuoviras, kaip itin veiksminga priemonė, galinti sukelti abortą. Senolės pasakojo, kad kartais padėdavo ir karšta pirtis, ant pilvo buvo dedamas sunkus kubilas su tešla ar pan. Taip vadinamos „kaimo daktarkos“ tam pačiam reikalui naudodavo ir dėles.

Tačiau negalima teigti, kad vyravo vien tik nebaudžiamas požiūris į dirbtinį nėštumo nutraukimą. Įstatymas gynė negimusį vaiką ir senovėje. Pavyzdžiui, „Asiriečių įstatymų rinkinio 54 paragrafas numato labai žiaurią bausmę už tyčia padarytą abortą. Nusikaltusi motina turėjo būti pasmeigta ant mieto, o paskui be jokios pagarbos užkasta. Taip pat smerkė abortą ir priešhamurabinis kodeksas: pagal šio kodekso 19 paragrafą „turėjo sumokėti 1/3 sidabro minos baudą kiekvienas, kuris savo veiksmu išprovokavo nėščiai moteriškai abortą“⁶. Apie negimusio kūdikio apsaugą kalbama ir Hamurabio įstatyme: „§ 209. Jei žmogus smogs žmogaus dukrai ir dėl to ji išmes savo vaisių, jis turi sumokėti už jos vaisių 10 sekelių sidabro“⁷. Arba, pavyzdžiui, viduramžių teisėje žinomas Salijų įstatymas (Lex Salica) negimusį kūdikį jau laiko ne vaisiumi, o vaiku: „Jeigu kas atims vaiko, esančio motinos iščiose, gyvybę anksčiau, negu jis gaus vardą, ir tai bus įrodyta, priteisiama sumokėti 4000 dinarų, tai sudaro 100 solidų“⁸.

⁴History of abortion. From Wikipedia, the free encyclopedia//< http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_abortion>; [žiūrėta 2006-05-14].

⁵ History of abortion. From Wikipedia, the free encyclopedia//< http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_abortion>; [žiūrėta 2006-05-14].

⁶ Skrinckas R. G. Teisė//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/teise.htm> ; [žiūrėta 2006-05-14].

⁷ Sudarė Maksimaitis M. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 1999. P. 15.

⁸ Sudarė Maksimaitis M. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 1999. P. 20.

Maždaug nuo 19 amžiaus ima keistis požiūris į abortus griežtesnių bausmių už juos skyrimo linkme. Kai kuriose šalyse (pvz., Prancūzijoje, Rusijoje) buvo įteisinta net mirties bausmė už negimusio kūdikio sunaikinimą.

1803 metais Didžioji Britanija tapo pirmąja šalimi, išleidusia antiabortinius įstatymus, kurie buvo griežčiausi per visą amžių.

Kalbant apie Jungtines Amerikos Valstijas, čia buvo itin aktuali problema abortų legalumo klausimu, nes iki 1973 metų jie legalizuoti nebuvo. 1890 metų duomenimis, čia buvo atlikta apie 2 mln. nelegalių abortų, iš kurių didžiąją dalį užėmė ir pačių moterų atliekamas nėštumo nutraukimas naudojant tam įvairius aštrius daiktus, nuodus ir pan. Daugelis tokių abortų tapo sunkių susirgimų ir mirties priežastimi. Paaštrėjus moterų kovai už savo teises, bei atsižvelgiant į tokią ligų ir mirčių gausėjimo situaciją 1973 m. abortai JAV buvo legalizuoti.

Sovietų Rusija buvo pirmoji šalis, 1920 metais leidusi daryti abortus. Nors kiek vėliau, 1936 metais leidimas buvo atšauktas ir abortai uždrausti.

Taigi, kodėl tiek amžių saugota negimusio kūdikio gyvybė tapo laisvu moters pasirinkimo objektu?

3. ŽMOGAUS GYVYBĖ KAIP VERTYBĖ IR JOS TEISINĖ APSAUGOS PRADŽIOS NUSTATYMO PROBLEMA

Žmogaus gyvybė – yra didžiausia žmogiška vertybė, visuotinai pripažinta visame pasaulyje. Valstybėje ji yra aukščiausia konstitucinė vertybė: „...žmogaus gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo. Atsižvelgiant į tai, žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės. Konstitucijos paskirtis tokiu atveju yra užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą. Šie reikalavimai keliami visų pirma pačiai valstybei“⁹. Tačiau tai tik konstitucinė pozicija, kuri išsamiau nepaaiškina nei žmogaus gyvybės vertingumo sampratos, nei jos reikšmingumą lemiančių veiksnių. O didžiausia problema kyla tuomet, kada bandoma aiškintis nuo kurio momento žmogaus gyvybė prasideda ir nuo kada ji turi būti ginama bei saugoma. Taigi, svarbiausia šiame ginče yra žmogaus gyvybės pradžios traktavimas, kurį bando paaiškinti tiek filosofai, tiek ir katalikų bažnyčios atstovai.

Bene tvirčiausią ir griežčiausią požiūrį į gyvybės pradžios momentą dėsto katalikų bažnyčia.

3.1 Katalikų bažnyčios požiūris

Šios religijos atstovai, išsivadavę iš gausybės prietarų ir užbaigę inkvizicijos laikotarpį (XIX a.) visą dėmesį sutelkia žmogui kaip atskiram individui. Žinoma, Dievo įsakymas „Nežudyk“ neatsirado tik pastaruoju laikotarpiu, tačiau tuomet jis buvo persunktas gausybės prietarų, apeigų bei neapykantos eretikams.

Katalikų bažnyčios atstovai dabar pripažįstami kaip didžiausi moralistai, ir visi mes žinome, kad jų požiūris abortų teisėtumo klausimu yra labai griežtas.

Pavyzdžiui, Katalikų bažnyčios katekizme yra teigiama, kad „Žmogaus gyvybė yra šventa, nes nuo pat savo pradžios <<priklauso nuo kuriamosios Dievo galios>> ir visą laiką išlieka ypatingai glaudžiai susijusi su Kūrėju, savo vieninteliu tikslu. Gyvenimo Viešpats nuo

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ //<<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n811209a.htm>>; [žiūrėta 2006-09-17].

pradžios iki galo tėra vienas Dievas: niekas ir jokiais aplinkybėmis negali savintis teisės tiesiogiai nužudyti nekaltą žmogų“¹⁰.

Abortų legitimumo klausimu bažnyčios nuomonė yra griežta ir negali būti jokių priedarbiavimų, pateisinančių nėštumo nutraukimą: „Bažnyčia nuo pat I amžiaus tvirtino, kad kiekvienas dirbtinis nėštumo nutraukimas doriniu požiūriu yra smerktinas“¹¹, o „Žmogaus gyvybė turi būti absoliučiai gerbiama ir saugoma nuo pradėjimo momento“¹². Net formalus bendradarbiavimas nutraukiant nėštumą yra sunkus nusikaltimas, už kurį bažnyčia baudžia kanonine ekskomunikos bausme. Tai galima suprasti kaip dvigubą nužudymą, kurį atlieka motina bei gydytojas. O kaip gi tėvas? Kokią atsakomybės našta jis neša šiuo klausimu? Tai gali būti tolesnių diskusijų tema, prie kurios vienu ar kitu atveju sugrįšime vėliau.

Kitas svarbus dokumentas, kur išreikšta katalikų bažnyčios nuomonė šia tema, yra Popiežiaus Jono Pauliaus II enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą“¹³. Atskleidamas žmogaus gyvybės didybę ir neįkainojamą vertę jis smerkia visa, kas nukreipta prieš gyvybę. Kritikuodamas medicinos mokslą jis pažymi, kad „Lengvinant abortų plitimą, milžiniškos pinigų sumos buvo investuotos ir toliau investuojamos į gamybą farmacijos preparatų, įgalinčių sunaikinti gemalą motinos iščiose be medikų pagalbos. Atrodo, kad šios srities moksliniuose tyrimuose rūpinamasi beveik vien tuo, kad kuriami preparatai vis paprasčiau ir efektyviau stabdytų gyvybę ir šitaip šalintų bet kokią abortų kontrolę ar socialinę atsakomybę už juos“¹⁴.

Griežta Popiežiaus Jono Pauliaus II kritika apima ir kontracepciją: „Galbūt daug žmonių naudoja kontracepciją tam, kad vėliau išvengtų aborto pagundos... Be abejo, moralės požiūriu kontracepcija ir abortas yra dvi esmiškai skirtingos blogio rūšys: pirmoji prieštarauja pilnutinei lytinio akto, kaip tinkamos santuokinės meilės išraiškos, tiesai, o antrasis sunaikina žmogaus gyvybę; pirmoji supriešinama su santuokinės skaistybės dorybe, o antrasis supriešinamas su teisingumo dorybe ir tiesiogiai pažeidžia dieviškąjį įsakymą „Nežudyk““¹⁵.

Lietuvos vyskupai savo laiške Pasaulinės gyvybės dienos proga yra pateikę tokį teiginį, kuris gali tapti gyvybės pagarbos pavyzdžiu net ir netikintiems: „Žmogaus gyvybė yra išskirtinė todėl, kad tik žmogus yra *asmuo*, kad jis yra vienintelis kūrinys, Dievo norėtas dėl jo paties. Būti asmeniu – tai, nepriklausomai nuo fizinės ar psichinės būsenos, nuo amžiaus

¹⁰ Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997. P. 462.

¹¹ Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997. P. 465.

¹² Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos komisijos leidykla, 1997. P.464.

¹³ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25)“//<<http://www.lcn.lt/b-dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html>>; [žiūrėta 2006-04-09].

¹⁴ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25)“//<<http://www.lcn.lt/b-dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html>>; [žiūrėta 2006-04-09].

¹⁵ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25)“//<<http://www.lcn.lt/b-dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html>>; [žiūrėta 2006-04-09].

tarpsnio, būti žmogumi. Todėl nuo pat prasidėjimo momento iki pat mirties žmogus yra asmuo su visomis asmens teisėmis ir visų pirma su prigimtine teise į gyvenimą. Jau pats buvimas žmogumi suteikia jam orumą ir nepažeidžiamumą. Tai žmogų išskiria iš *daiktų* pasaulio ir padaro *subjektu*¹⁶.

Tai tik keletas pateiktų pavyzdžių iš katalikiškojo požiūrio šia tema. Pasisakymų gyvybės neatimamumo ir vertingumo tema yra be galo daug tiek Lietuvos, tiek ir kitų šalių katalikų bažnyčios atstovų.

3.1.1 Katalikų kova su abortais JAV

Ne kiekvienas katalikas laikosi tokios griežtos pozicijos šia tema. Vienoje galingiausių pasaulio valstybių - Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau JAV) abortų teisėtumo problemos tema susidarė dvi nuomonių stovyklos, aršiai ginančios savo pozicijas.

Pavyzdžiui, judėjimas „Katalikai už pasirinkimą“ pritaria legaliems abortams. Jie pateikia įvairių apklausos duomenų, kuriuose teigiama, kad pvz., „82 % JAV katalikų nurodo, kad abortas turi būti legalus. Taip galvoja 87 % amerikiečių“¹⁷. Arba „64 % katalikų (68 % amerikiečių) nesutinka su nuomone, kad abortas yra amoralus bet kuriuo atveju, 80 % katalikų mano, jog galima nesutikti su Popiežiaus oficialia pozicija dėl moralės ir vis tiek likti geru kataliku“¹⁸.

Kita grupė katalikų rengia protesto manifestacijas prieš abortus, bažnyčiose prašo melstis už negimusius kūdikius. Periodiniai leidiniai tikėjimo ir šeimos šventumo tema, kunigų lankymasis abortų klinikose, pokalbiai su tėvais gyvybės šventumo tema – tai dar keletas priemonių kovai prieš negimusio žmogaus nužudymą JAV.

1995 metais Popiežius Jonas Paulius II, kalbėdamas Jungtinių Tautų būstinės tribūnoje Niujorke pasakė: „Abortai yra karas prieš negimusius kūdikius“. Šis pasakymas tapo tęstiniu Filadelfijos arkivyskupo kardinolo Antonio Bevilakvos, vadovaujančio gyvybės gynimo akcijų koordinavimui JAV vyskupų konferencijoje, žodžiuose „Abortų – niekad daugiau“. „Tie, kurie remia abortus, pagaliau turi suprasti, kad „mes, kurie giname gyvybę, tęsiame tai diena po

¹⁶ Arkivyskupas Tamkevičius S. Laiškas Gyvybės dienos proga //<http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-1_gyvybes-dienos2001.html>; [žiūrėta 2006-04-21].

¹⁷ Ar turi moteris teisę į abortą?//<<http://www.spa.lt/skaitykla.phtml>>; [žiūrėta 2006-08-25].

¹⁸ Ar turi moteris teisę į abortą?//<<http://www.spa.lt/skaitykla.phtml>>; [žiūrėta 2006-08-25].

dienos, metai po metų ir nepaliaujamai liudysime negimusių kūdikių naudai, kol nebus apsaugota teisė gimti kiekvieno motinos iščiose esančio kūdikio. Ir tepadeda mums Dievas“¹⁹.

Kitas žymus JAV vyskupas Viljamas Veigandas pareiškė, „jog bet kuris katalikas politikas, kuris remia abortų teisėtumą, negali priimti Komunijos, kol nepakeis šios savo nuostatos“²⁰. Taip pat jis ne kartą yra priminęs JAV episkopato priimtus dokumentus, kuriuose pažymėta, kad „pritariantis abortams valstybės pareigūnas ir taip prieštaraujantis Bažnyčios mokymui dėl gyvybės neliečiamumo „netiesiogiai dalyvauja nekaltos gyvybės naikinime“²¹. V. Veigandas aborto prieštarumą aiškina ne tik iš bažnyčios pozicijos: „žmoniškosios gyvybės šventumo ir kiti pagrindiniai moralės reikalai priklauso ne tik Bažnyčios mokymo, bet prigimtinės teisės sričiai“²².

Lyginat JAV ir Lietuvos katalikų bažnyčios veiksmus šios problemos sprendimo link, galime teigti, kad pas mus žengti tik pirmieji žingsniai, girdėti tik negarsūs pasisakymai abortų legitimumo paneigimo link. Ir tai nieko nuostabaus, kadangi 50 metų Lietuvoje vyravęs bažnyčios įtakos atšalimo laikotarpis sovietmečiu paliko gilius pėdsakus sprendžiant ir kitas problemas.

3.2 Gyvybės vertingumas kitų tautų religijose

Negalima išskirti vien tik katalikų pozicijos gyvybės, kaip didžiausios vertybės, tema. Apie gyvybės vertę kalba ir kitų religijų atstovai.

Pavyzdžiui, budizmo atstovai, nors ir netiesiogiai, kalba apie gyvybės vertę, teigdami jog „pirmiausia stengiamės žiūrėti į visas būtybes kaip lygias. Po to mąstome apie tai, jog visų būtybių gyvenimai yra tokie pat vertingi kaip mūsų, tokiu būdu ugdome rūpestį kitais“²³.

Islamo religijos atstovų pozicija abortų klausimu yra griežta, tačiau kiek kitokia nei katalikų: „musulmonų teisininkai vieningai sutaria, kad po to, kai embrionas yra galutinai

¹⁹ Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18].

²⁰ Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18].

²¹ Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18].

²² Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18].

²³ Jo šventenybė XIV Dalai Lama. Keturiuos tauriosios tiesos. Kaunas: R. Anankos leidykla, 2004. P.130.

susiformavęs ir jam buvo suteikta siela, abortas yra *haram* (draudžiamas). Tai taip pat yra nusikaltimas, įvykdymas to, kas yra musulmonams uždrausta, nes tai nusižengimas prieš užbaigtą gyvą žmogų²⁴. Pažymėtina, kad čia yra abejotinai pateiktas gyvybės pradžios momentas, bei skirtingo dydžio baudos tuomet, „jei kūdikis buvo abortuotas gyvas ir tada mirė, tuo tarpu mažesnio kiekio bauda turi būti sumokėta, jei jis buvo abortuotas miręs“²⁵. Kita vertus, abortas galimas tuomet, jei gresia pavojus motinos gyvybei.

Kiek kitoks musulmonų požiūris ir į kontracepciją, kuri kai kuriais atvejais leidžiama, kaip pvz., jei nėštumas pakenks motinos gyvybei, sveikatai, žindomam kūdikiui.

Taigi, kaip matėme iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, vienokiu ar kitokiu būdu ir kitų tautų religijose puoselėjama negimusio žmogaus gyvybės vertybė. Tačiau vis dėlto, reikia pripažinti, kad katalikai užima bene aiškiausią, bet tuo pačiu ir griežčiausią poziciją šia tema.

Religinį požiūrį į abortus puikiai apibendrina Popiežiaus Jono Pauliaus II žodžiai: „pažvelgę į šiandienos žmoniją, pamatysime tikrai nerimą keliantį reginį, ypač jei turėsime galvoje ne tik tai, kaip sparčiai plinta pasikėsinimai į gyvybę, bet ir jų negirdėtą gausą bei tai, kad juos labai daug kur palaiko platus susitarimas, kurį sudaro visuomenė, daug kur remia įstatymai ir tam tikrų sveikatos apsaugos sričių darbuotojų suinteresuotumas...“²⁶.

3.3 Gyvybės vertė filosofiniu požiūriu

Katalikiškajai pozicijai artima yra filosofinė pažiūra, žvelgianti į žmogų kaip į žmoniškosios ir dieviškosios prigimties simbolį, kaip į visa ko pradžią, į visa ko tikslą.

Dar Imanuelis Kantas teigė, kad žmogus turi būti laikomas tikslu, bet niekuomet priemone. „Nors žmogus savaime nėra šventas, bet žmoniškumas jo asmenyje turi būti jam šventas. Visame pasaulyje visa, ko norima, turi tik priemonės reikšmę, bet žmogus yra savaime tikslas“²⁷. Juk kiekvienu laikotarpiu, pradedant nuo pirmojo žmogaus atsiradimo istorijos, pagrindinis individo tikslas buvo ir yra išgyventi. Būtent gyvybė, jos neliečiamumas ir yra tas pradinis taškas, į kurį nukreipiami visi tikslai. Tuo tarpu aborto įteisinimas būtybę motinos išsčiose, kuri gali būti laikoma žmogumi, paverčia ne visa ko tikslu, bet priemone.

²⁴ Jusuf Al-Karadawi Dr. Kas leistina ir kas draudžiama Islame. Kaunas:Arx Baltika, 2005. P. 228.

²⁵ Jusuf Al-Karadawi Dr. Kas leistina ir kas draudžiama Islame. Kaunas: Arx Baltika, 2005. P. 228.

²⁶ Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25)“//<<http://www.lcn.lt/b-dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html>>; [žiūrėta 2006-04-09].

²⁷ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P. 305.

Tačiau grįžkime prie gamtinės žmogaus situacijos. Nes būtent gamtinėje aplinkoje gimė ir gyveno pirmasis žmogus ir čia formavosi visi jo įgūdžiai. Čia jis nesiskiria nuo kitų gyvūnų savo instinktais, t.y. savo noru numalšinti alkį ir troškulį, patenkinti savo aistras, gintis nuo priešų ir tuo pačiu taip išgyventi. Taigi, noras gyventi būdingas tiek žmogui, tiek gyvūnui. Ir tik protas padeda atsiskirti nuo gamtinės būklės, suvokti save kaip mąstantį individą, suvokti savo gyvybės vertę.

Žanas Žakas Ruso nesureikšmina proto ir teigia, kad „specifinis žmogaus bruožas, išskiriantis jį iš kitų gyvūnų, yra ne tiek protas, kiek jo sugebėjimas laisvai veikti. Gamta įsakinėja bet kokiai gyvai būtybei, ir gyvūnas paklūsta. Žmogus patiria tą patį poveikį, bet laiko save laisvu paklusti ar priešintis, ir kaip tik šios laisvės suvokime labiausiai pasireiškia jo sielos dvasinė prigimtis“²⁸. Tačiau ar gi ne proto dėka žmogus suvokia, kad galima gamtai ir nepaklusti? Ž. Ž. Ruso teigimu, „žmogaus protas vis dėlto už daug ką skolingas aistroms<...>Būtent jų veiklos dėka mūsų protas tobulėja; mes norime žinoti tik todėl, kad norime mėgautis, ir būtų neįmanoma suvokti kodėl tas, kuris neturi troškimų ir nejaučia baimės, apsunkina save mąstymu“²⁹.

Panašiai mąsto ir Tomas Hobsas, teigdamas jog, „žmogus yra protingas, tačiau jo veiksmui stimulą sudaro <...> ne protas, bet palinkimai, norai ir geismai. Savo prigimtimi žmogus, kaip ir kiti gyvuliai, siekia savo gyvybę apsaugoti. Visi jo reikalai yra su juo susieti, iš jo kyla ir jame koncentruojasi; visos pagundos veikti turi pirmiausia tikslą save apsaugoti, toliau – kitus valdyti“³⁰. Žinoma, reikia pripažinti, jog visi mes trokštame išgyventi – ir tai yra žemiausia žmogaus poreikių piramidės pakopa. Tačiau kur dingsta tik žmogui būdingas noras save išreikšti, noras būti pripažintam?

Kad mąstymas atskiria žmogų nuo gamtos tvirtina ir Friedrichas Schilleris : „Iš gamtos vergo, kuriuo buvo, kol naudojosi vien julsėmis, žmogus, pradėjęs mąstyti, tampa jos įstatymų leidėju“³¹. Jis kalba apie momentą, kuomet „žmogus dar nėra visas ir veikia tik išimtinai vienas jo potraukis <...> žmogus pradeda nuo grynos gyvasties, o baigia gryna forma; kad jis pirma individas, o tik paskui asmuo...“³². Juslinis potraukis atsiranda pirma ir pasireiškia noru gyventi ir tik vėliau, „mąstymo būklėje, į kurią dabar žmogus turi pereiti, galia, priešingai, turi būti protas, ir minėtos fizinės būtinybės vietą privalo užimti loginė ar moralinė būtinybė“³³.

Nikolajaus Hartmanno teigimu žmogus nėra vien tik gamtos būtybė, jis – ir protingas padaras. „Žmogaus sąmonei būdinga tai, kad ji išsilaisvina iš gyvuliškųjų poreikių

²⁸ Ruso Ž. Ž. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1979. P. 78.

²⁹ Ruso. Ž. Ž. Rinkiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1979. P. 79.

³⁰ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P. 153.

³¹ Schiller F. Laiškai apie estetinį žmogaus ugdymą. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999. P. 131.

³² Schiller F. Laiškai apie estetinį žmogaus ugdymą. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999. P. 106.

³³ Schiller F. Laiškai apie estetinį žmogaus ugdymą. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999. P. 107.

nelaisvės. Tik žmogus gali savo veikloje realizuoti tikslus, nes dirbdamas jis šia jam būdinga veikla sukuria kultūrą. Kadangi žmogus kelia sau tikslus ir juos įgyvendina, jis yra aktyvi būtybė visai kita prasme negu gyvūnai. Veikdamas gyvūnas turi menką praeities ir ateities nuovoką, jis apsiriboja instinktais bei įgimtu reakcijos būdu <...> Gyvūnas nesuvokia situacijos savitumo, o žmogui pavyksta tai suvokti³⁴.

Georgas Friedrichas Vilhelmas Hėgelis teigia, kad neužtenka žmogui būti protingam savyje: „žmogus, kuris yra protingas savyje, kurdamas pats save turi įveikti savo ribotumą, bet kartu gilintis į save, kad būtų toks protingas ir sau“³⁵. Čia kalbama apie vaiką – kaip būsimą protingą žmogų savyje, kuriam suteikta proto bei laisvės atsiskleidimo galimybė. Ir „vaikai yra savyje laisvi, ir gyvenimas yra tik šios laisvės betarpiška esatis, todėl jie nepriklauso nei kitiems, nei tėvams kaip daiktai“³⁶. Tai yra dar vienas gyvybės vertės aspektas, kurį G. F. V. Hėgelis išreiškia per laisvę.

Manytumei, kad vis dėlto protas yra pagrindinė žmogaus atskirtis nuo jo, kaip gamtinės būtybės. Tačiau papildomą vaidmenį čia vaidina ir polinkiai, norai, troškimai. Būtent protas padeda žmogui suvokti savo gyvybės vertę. Kita vertus, abortų problemoje protas kartais gali tapti pavojingu žmogui. Nes būtent ne gyvūnui, o tik žmogui būdinga suvokti, jog pradėtos gyvybės galima atsikratyti dar jai negimus.

Tarus, kad žmogus išsiskiria iš likusios gamtos savo proto galia, kyla klausimas – nuo kada, nuo kurio momento žmogus įgyja protą? Be abejo, šio momento negalima sieti su Kristaus amžiumi, t. y. su visiška fizine bei psichine žmogaus branda. Žmogaus protas reiškiasi kur kas anksčiau. Ar turi gimęs kūdikis protą? Kiekvienas pasakys, kad bent jau potencialią protauti tikrai turi. Bet gal tuomet ir kūdikis motinos iščiose tokią proto potencialią taip pat turi? Į šį klausimą vėl gi kiekvienas atsakys teigiamai. Taigi, išskiriant žmogų kaip protaujančią būtybę iš likusios gamtos, negimusį kūdikį bus taip pat privaloma laikyti žmogumi.

3.3.1 Prigimtinė teisė į gyvybę, kaip žmogaus gyvybės vertės visuotinio pripažinimo filosofinė išraiška

Norint filosofiškai pagrįsti žmogaus gyvybės neliečiamumą, o tuo pačiu ir aborto neteisėtumą, tikslinga prisiminti prigimtinės teisės nuostatas.

³⁴ Hartmannas N. Žmogaus padėtis pasaulyje//Problemos. 1997, Nr. 8. P.116.

³⁵ Hegel G. W. F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis, 2000. P. 66.

³⁶ Hegel G. W. F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis, 2000. P. 278.

Filosofai, kuriems labiausiai rūpi žmogus kaip asmenybė, jo dvasinis gyvenimas, jau nuo seniausių laikų įrodinėjo žmogaus unikalumą, kitoniškumą, individualumą. Net ir luošas, net ir tas, kuris gyvens tik vieną dieną, vis tiek turi teisę gyventi, nes kito tokio kaip jis, niekada nebuvo ir nebus. Tokia teisė yra prigimtinė. „Prigimtinė“ – reiškia suteikta natūraliai, be žmogaus sankcijos.

Kaip žinome, tokia teisė nėra kilusi iš valstybės ir yra aukštesnė už pozityviają. Pirmieji jos šalininkai Ciceronas, Tomas Akvinielis prigimtinę teisę laikė dieviškąja. Jie tvirtino, kad jokie žmogaus sukurti įstatymai negali prieštarauti prigimtinėi teisei.

Nenaudojant dievybės sąvokos, prigimtinės teisės kompetenciją pripažino ir Tomas Hobsas. Jo nuomone „Prigimtinė teisė yra apibrėžiama kaip laisvė, kuria kiekvienas žmogus turi naudotis taip, kaip jis jaučiąs gali naudotis, ir daryti visa tai, kas jam atrodo tinkamiausia“³⁷. T. Hobsas kartu nustato ir prigimtinės teisės ribas, teigdamas, kad „prigimtinės teisės visuma gali būti taip išreikšta: *nedaryk kitiems tai, ko nenori, kad tau būtų daroma*“³⁸.

Džonas Lokas, taip pat stiprus prigimtinės teisės puoselėtojas, teigė, kad „Pilietiškoje visuomenėje naujieji įstatymai turi būti kuriami pagal prigimtinę teisę, kuri buvo dar nesant visuomenės gyvenimo ir kurios ryšiai neišnyksta ir susidarius visuomenės gyvenimui“³⁹. Remiantis jo teorija, žmonės yra individai, verti besąlygiškos pagarbos ir pasitikėjimo, o valstybė turi apsaugoti jų prigimtines teises. Taigi, jei visos žmogaus teisės turi būti kuriamos pagal prigimtinę teisę, tai jokio pateisinimo negimusio žmogaus sunaikinimui negali būti.

Kalbėdamas apie laisvę, Dž. Lokas kitaip nei T. Hobsas nepripažįsta jos absoliutumo: „nors žmogus šioje būklėje turi nekontroliuojamą laisvę disponuoti savo asmeniu ar nuosavybe, jam nėra leista naikinti save ar jam priklausančią būtybę <...>Prigimtinę būklę valdo prigimties įstatymas, kuris privalomas kiekvienam, o protas, kuris ir yra šis įstatymas, visus į jį besikreipiančius žmones moko, kad, esant visiems lygiems ir nepriklausomiems, niekas negali kėsintis į kito gyvybę, sveikatą, laisvę ar nuosavybę...“⁴⁰. Tęsiąs jo mintis apie žmogaus gyvybės vertę ir vėl tenka grįžti prie teologinių šio požiūrio aspektų, nes ir Dž. Lokas žmogų pripažįsta Dievo kūriniumi, Jo nuosavybe.

Šarlis Luji Monteskjė - žymus prancūzų teisės filosofas apie prigimtinius įstatymus kalba kaip apie esančius visų įstatymų priešakyje, taip dar kartą patvirtindamas prigimtinės teisės pirmumą ir tuo pačiu gyvybės neatimamumą.

³⁷ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P.155.

³⁸ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P. 155.

³⁹ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P. 161.

⁴⁰ Lokas Dž. Esė apie pilietinę valdžią. Vilnius: Mintis, 1992. P. 16.

3.3.2 Įgimtas žmogaus vertingumas I. Kanto filosofijoje

Dar filosofinio požiūrio pradžioje kartoti žodžiai apie žmogų kaip visa ko tikslą, leidžia I. Kanto filosofiją vadinti žmogiškąja. Nes būtent jis pirmasis filosofijos kryptį nukreipė link žmogaus, link jo proto.

Jo teigimu „žmogus gyvena dviejuose pasauliuose. Jis – fenomenas, juslinio pasaulio ląstelė, egzistuojanti pagal jo dėsnius, kartais nutolusius nuo žmoniškumo“⁴¹ - čia jis kalba apie žmogų, kaip gamtinę būtybę, kuriai būdinga tik juslinė būklė. Kita vertus „jis noumenas, antjuslinė būtybė, pajungta idealui“⁴² – čia žmogus yra apibūdinamas kaip protaujantis subjektas. Taip dar kartą patvirtinama žmogaus atskirtis nuo gamtos proto dėka.

Moralės srityje I. Kantas išskiria dvi žmogaus proto sąvokas – gerą valią ir pareigą. Kaip žinome, pareiga išreiškia besąlygišką reikalavimą, o gera valia gali tapti savo pareigos atlikimo priežastimi. „Gerą valią reikia vertinti daug daugiau negu visa kita, kas per ją galėtų būti pasiekta, atsižvelgiant į kurį nors polinkį, o net jei šito norima, į visus polinkius iš karto ir ne vien tik dėl to, ką ji atlieka arba paveikia, ne dėl to, kad ji sugeba pasiekti kurį nors savo numatytą tikslą, o tik dėl noro, t. y. dėl to, kad ji yra gera pati savyje [an sich], pripažįstant ją gera pačią sau“⁴³. O pareiga I. Kanto teigimu „turi būti praktinis besąlygiškas elgesio būtinumas: taigi, ji turi turėti galią visoms protingoms būtybėms (kurioms imperatyvas ir tegali būti taikomas) ir jau vien dėl to ji turi būti dėsnis ir kiekvieno žmogaus valiai“⁴⁴. Vadinasi, tik gera valia suvokdami ne tik savo, bet ir kitų gyvybę kaip didžiausią vertybę, o jos apsaugą - kaip pareigą, žmogus visada bus laikomas galutiniu tikslu.

Kalbėdamas apie dorovės dėsnį, I. Kantas patį žmogų laiko šio dėsnio šaltiniu. „Moralės dėsnis šventas (nepažeidžiamas). Tiesa, žmogus ne toks jau šventas, bet žmonija jo asmenyje jam turi būti šventa. Iš viso to, kas sukurta, viskas, kas tik norime ir kam turime nors kiek galios, gali būti panaudota tik kaip priemonė; tik žmogus, o su juo ir kiekviena protinga sukurtoji būtybė, yra tikslas pats savaime“⁴⁵. Kalbėdamas apie religiją ir galutinį Dievo tikslą, net ir čia „žmogus yra tikslas pats savaime, t. y., niekad niekieno (net gi dievo) negali būti panaudotas tik kaip priemonė, kartu nebūdamas tikslas, kad, vadinasi, žmonija mūsų asmenyje

⁴¹ Gulyga A. Kantas. Vilnius: Mintis, 1989. P.124.

⁴² Gulyga A.. Kantas. Vilnius: Mintis, 1989. P. 124.

⁴³ Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. Vilnius: Mintis, 1980. P.16.

⁴⁴ Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. Vilnius: Mintis, 1980. P. 56.

⁴⁵ Kantas I. Praktinio proto kritika. Vilnius: Mintis, 1987. P.107.

turi mums patiems būti šventa, kadangi žmogus yra moralės dėsnių subjektas, dėl ko ir remiantis kuo kas nors tik ir gali būti pavadinta šventu“⁴⁶.

Pereinant prie teisinės I. Kanto filosofijos dalies ir kalbant apie tėvų teises vaikų atžvilgiu, čia dar kartą pabrėžiamas žmogaus buvimas tikslu, o ne priemone: „vaikas, be jo valios yra pagimdytas pasaulin, tad tėvai negali naikinti jį kaip daiktą, nes jis yra pasaulio pilietis“⁴⁷.

Grįžtant prie I. Kanto anksčiau minėtos žmogaus sampratos reikėtų sutikti, „kad Kanto suformuluotas principas *kiekvienas žmogus, kaip fizinė būtybė, turi būti laikomas tikslu, o ne priemone* gali būti kvalifikuojamas kaip pamatinis teisės principas apibrėžiant visas subjektines teises, kurios reglamentuoja žmogaus, kaip faktinės gamtinės socialinės būtybės, juridinį statusą, vadinamą teisnumu<...>Teisnumas yra bendruomenės moraliai sankcionuota kategorija ir apie jį galima spręsti iš to, ar visuomenė pripažįsta kiekvieną“⁴⁸.

Remiantis tuo, kad negimęs kūdikis turi pagrindinę žmogui būdingą potenciją – protą, ir taip pat remiantis I. Kanto suformuluotu principu, kad žmogus turi būti laikomas tikslu, bet ne priemone, galima daryti išvadą, jog negimęs žmogus disponuoja prigimtinė teise į gyvybę. O tai reiškia, kad filosofiniu ir prigimtinės teisės požiūriu, abortai yra nelegitimūs.

3.3.3 Hermeneutinis žmogaus gyvybės vertės pripažinimo pobūdis

Kad žmogus turi būti laikomas tikslu, kad gyvybė yra absoliuti vertybė, pripažįsta kiekvienas iš mūsų. Tačiau kodėl mes taip manome, kas mus verčia taip galvoti? Į šį klausimą padeda atsakyti hermeneutinis požiūris, žvelgiantis į pasaulį per tradicijos, papročių, mitų, simbolių prizmę. „Hermeneutika turi remtis tuo, kad tasai, kuris nori suprasti, yra susijęs su prabylančiu per tradiciją dalyku ir yra susijęs arba siekia susyti su tradicija, iš kurios byloja tai, ką tradicija perduoda“⁴⁹. Būtent šiuo atveju hermeneutika veikia kaip tarpininkė tarp gyvybės idėjos ir siekimo ją paaiškinti. Čia svarbus ne pažinimas, bet supratimas.

Gyvybė kaip vertybė tėra idėja, mūsų susikurtas idealas. Tai suvokiama tik žmogaus protu. Kas skatina mus gyvybę pripažinti absoliučia vertybe? Juk gamtoje gyvybė neturi neįkainojamos vertės. Čia pyktis, mirtis, nebūtis taip pat dažni kaip ir gimimas. Gyvybė gamtoje vertinga tik atskiram individui (būtybei) ar jų rūšiai. Gamtoje nugali stipriausi ir postulatą „nežudyk“ čia negalioja. Kodėl visuomenėje laikomasi šios draudimo žudyti

⁴⁶ Kantas I. Praktinio proto kritika. Vilnius: Mintis, 1987. P. 155.

⁴⁷ Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995. P.320.

⁴⁸ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005. P. 135.

⁴⁹ Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999. P. 32.

taisyklės? Ar tai kalta bausmės baimė? Juk šis draudimas tėra mūsų išgalvotas mitas, fantastikos apraiška, tačiau labai efektyviai veikiantis mūsų protą.

Apie protingą sielą turinčio žmogaus atskirtį nuo gyvūno kalbėjo dar Aristotelis. Jis taip pat nesureikšmino gyvybės svarbos gamtoje. Pagrindinė gyvybės funkcija gamtinėje padėtyje yra maitinti ir augti. „Tai nebus gyvybės pasireiškimas, nes jis bendras ir augalams, o mes ieškome to, kas bendra žmogui<...>Toliau būtų gyvybė kaip pojūčių pasireiškimas. Bet ir ši gyvybės apraiška yra bendra ir arkliui, ir jaučiui, ir kiekvienam gyvūnui. Tad belieka tik tam tikra protą turinčios sielos dalies veikla. Ta sielos dalis paklūsta protui, o kita vertus, ji pati turi protą ir veikia protaudama. Kadangi ši [su sielos protingąją dalimi susijusi] gyvybės apraiška yra suprantama dvejopai, tai iš tų dviejų prasmų reikia pasirinkti gyvybės apraišką kaip proto veiklą, nes ji geriau atitinka gyvybės sąvoką“⁵⁰. Vadinasi ir Aristotelio teigimu gyvybės svarba gali būti suvokiama ir idealizuojama tik žmogaus protu.

Dar iki Aristotelio, nuo pirmykščių laikų žmogus susigalvodavo sau įvairiausių įpročių, ritualų, prietarų, o tai kas jam atrodė nepažįstama, paversdavo antgamtinėmis jėgomis, kurios tapdavo garbinamais dievais. Visa tai buvo kuriama neribota žmogaus proto veikla. Iš besikartojančios nuolatinės žmogaus veiklos susiformavo papročiai, tradicijos, neretai vėliau virtę privalomais įstatymais. Tarp jų ir postulatas „nežudyk“.

Jis tapo toks tikras, jog jį pripažįsta kiekvienas iš mūsų. Pagrindinis šios idėjos puoselėtojas, pavertęs ją visuotiniu Dievo įsakymu buvo ir tebėra krikščionybė. Tam, kad žmonės laikytųsi pagrindinių bažnyčios dogmų, užtekdavo baimės būti atskirtam nuo bažnyčios ar pomirtiniame gyvenime degti pragare. Būtent ji suformavo visą dorovės kultūrą, kurios didelė dalis atsispindi ir šių dienų įstatymuose. Greta moderniojo, mokslo dvasia persmelkto pasaulio, egzistuoja ir kitas: „Tai katalikybės suformuotas lotyniškasis pasaulis, kuris visuomet bus prigimtinio teisinio mąstymo gynėjas“⁵¹.

Nepaisant pasaulio modernumo, mums dar nepavyko sugriauti kai kurių mitų, tarp jų ir gyvybės vertingumo idėjos. H. G. Gadamer teigimu protas negali egzistuoti be mito, nes „mito ir proto istorija yra bendra ir tų pačių dėsnių valdoma“⁵². Jo teigimu „mitinis dievų pasaulis įpavidalina didžias dvasines ir dorines gyvenimo galias kaip pasauliškus reiškinius“⁵³. Įsakymo „nežudyk“ idėja mūsų protu atrodo teisinga, vadinasi „ką protas pripažįsta teisinga, turi būti teisinga visuomet“⁵⁴. „Ir apskritai, nors žmogaus protas yra tokia jo galia, kuri kuria „tarsi“ substancinius, proto formalizmo šviesoje atrodančius „nebūtus“ dalykus, visi šie žmogaus proto kūriniai, jo proto idėjos, teologiškai įprasminantys jo gamtinę ir socialinę būtį, pačiam žmogui

⁵⁰ Aristotelis. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1990. P. 72.

⁵¹ Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999. P. 21.

⁵² Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999. P. 25.

⁵³ Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999. P. 25.

⁵⁴ Gadamer H. G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999. P. 25.

neišvengiamai turi turėti bent jau sąlyginę substancinę vertę⁵⁵. Todėl visos mūsų protu sukurtos ir pripažintos teisingomis idėjos, mitai, tarp jų ir gyvybės vertingumas, padedantys žmogiškajai būčiai suvokti save, privalo egzistuoti amžinai.

3.4 Abortai ir gydytojų etika

Pabandykime pasiaiškinti ar gali būti moraliai pateisinti abortai remiantis gydytojų etika. Juk tik gydytojų dėka mažas žmogelis išvysta pasaulį, bet jų rankomis gali būti ir sunaikintas.

Jau 6-7 dieną po apvaisinimo vaiko kūnelis yra 1,5 mm dydžio ir 17 dieną po apvaisinimo susiformuoja kraujo ląstelės, o 18 – širdis. 14 savaičių motinos iščiose gyvenantis kūdikis girdi ir turi atmintį. Naujausi tyrimai parodė, kad net iki 10 savaičių negimęs kūdikis gali jausti ir supranta skausmą. Tačiau kita dalis mokslininkų tebeieško pateisinimo negimusių kūdikių žudymui, bandydama įrodyti jog per pirmuosius tris mėnesius gemalas negalės nieko jausti, dėl ko jis galėtų vadintis žmogumi ar bent jo užuomazga. Kita vertus, „reiškiniai po apvaisinimo patys save generuoja. Nauja individualybė vadovaujasi nauju ir absoliučiai unikaliu paveldimumo planu. Nauja chromosomų kombinacija sukuria naują gyvybę, kontroliuojamą paveldimumo genų, turinčių didžiulę informaciją, perimtą iš praeities. Dezoksiribonukleino rūgšties (DNR) gijoje telpa informacija, ekvivalentiška 600 tūkst. spausdintų puslapių su 500 žodžių lape. Tai tūkstančio tomų biblioteka. Prasidėjusio žmogaus „bibliotekos“ žinių atsarga yra 50 kartų didesnė, nei apima „The Encyclopaedia Britannica“. Joks pasaulio kompiuteris negali sutalpinti informacijos, esančios mažoje zigotoje (prof. J. Lejeune). Įvykus apvaisinimui, unikali ląstelė dalijasi į 2, tada 4, 8, 16 ir t.t.“⁵⁶. Taigi, kaip mes galime paneigti jog tai nėra žmogus? Kaip mes galime paneigti jog tai nėra nauja, unikali būtybė, o tik moters kūno dalis?

Prisiminkime vieną dalį iš Hipokrato priesaikos: “Visas mano gyvenimas tebūnie skirtas tarnauti žmonijai. Saugosiu žmogaus gyvybę ir jos neliečiamumą nuo pat pradėjimo iki natūralios mirties, gerbsiu jos orumą...“⁵⁷. Taigi, kyla klausimas – ar tikrai ginekologas, atlikdamas aborto operaciją, nepažeidžia šios priesaikos? Neabejotina, kad negimusiojo nužudymas ir žmogaus gyvybės saugojimas nuo pradėjimo prieštarauja vienas kitam. O kaip

⁵⁵ Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2005. P. 68.

⁵⁶ Skrinskas R. G. Žmogaus paslaptis//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/zmpaslapt.htm>>; [žiūrėta 2006-09-18].

⁵⁷ Hipokrato priesaika lietuvių kalba//<<http://library.kmu.lt/sveikata/pagalb/hipokrat.htm#Lietuv>>; [žiūrėta 2006-09-18].

spręsti šią itin prieštaringą problemą? Žinoma, daugelis paprieštarautų, kad kalti įstatymai, nedraudžiantys aborto, o medikas privalo laikytis įstatymų. Bet ar nevertėtų atsigręžti į moralę, prisiminti šios priesaikos ištrauką ir pasakyti: „šandien aborto aš nedarysiu“– juk už tai nubaustas nebūsi. Ne visi mes esame moralistai, ir visada atsiras tokių, kurie net nesudrebėję, su pasitenkinimu atliks aborto operaciją. Tačiau nors ir keletas gydytojų, tardami abortui „ne“, tampa geru pavyzdžiu kitiems.

Džiugu, kad ir mūsų šalyje jau pamažu atsiranda teigiamų pavyzdžių minėtos problemos sprendimo labui. Kaip tik rašant šią dalį buvo rodoma televizijos laida „Nomeda“ abortų tema (2006-09-25). Jau ir Lietuvoje atsiranda drąsių gydytojų, viešai prabylančių apie tai, jog aborto operacija jiems yra gyvybės sunaikinimas ir jie tai daryti atsisako. Kita vertus, atsisakydami vienos iš savo profesijos veiklos sričių, dažnai jie lieka nesuprasti ar net atskirti nuo savo kolegų. Laidoje dalyvavusios gydytojos vieningai pripažino, kad reikalinga tvirta psichologinė pagalba, nes ne visi ir ne visada gydytojai paaiškina aborto žalą, jo pasekmes, o ką jau kalbėti apie nužudomą vaikelį: „Bet kurios srities chirurgas privalo detalčiai išaiškinti procedūrą, galimas komplikacijas, vėlesnes pasekmes ir pan. Tik tada pacientė duoda sutikimą. Aborto atveju faktinės informacijos pateikiama itin mažai. Komplikacijos ignoruojamos. Kūdikis vadinamas „nėštumo audiniu“, „dar negyvu“, „ląstelių sankaupa“...“⁵⁸ Kita vertus, medikai skundžiasi, jog negalima visos naštos užkelti ant jų vienu pečių. Juk žinome, kad gydytojų nuolat trūksta, didelis darbo krūvis ir todėl ne visada spėjama nuoširdžiai pasikalbėti su norinčia nutraukti nėštumą moterimi. Tai gal vertėtų kalbėti apie atskirą psichologinę pagalbą, teikiamą specialiai šiam atvejui? Baisi gydytojų patirtis, kuomet moterys, norinčios išvengti nepageidaujamo nėštumo įvairiais būdais nori sunaikinti gyvybę į lytinius organus kišdamos vielą, kateterį, koncentruotą muilo tirpalą, kalio permanganatą ir pan. Šioje laidoje buvo užsiminta ir apie itin neaiškia, o dažniausiai visai išbrauktą vyro atsakomybę. Moteris, dalyvavusi laidoje, atvira pasakojo apie patirtus savo aborto operacijos padarinius – 13 metų negalėdama susilaukti vaikelio. Turbūt teisingas jos prisipažinimas, kad apie aborto neteisėtumą ir nereikalingumą gali papasakoti tik moteris, negalinti turėti vaikų. Taigi, esam įsitikinę, jog ši „Nomedos“ laida, siekianti šalyje populiarumo aukštumas, vertė susimąstyti ne vieną žmogų ir pažvelgti į šią problemą kitaip.

Daugelis akušerių ginekologų tik iš dalies yra teisūs, teigdami, kad abortų uždraudimas nieko nepakeistų. Tuomet klestėtų nelegalių abortų veikla, kurios pasekmėmis taptų ne tik moterų nevaisingumas, bet neretai ir mirtis. Apie mirtį ir nevaisingumą dažniau galima kalbėti atsilikusiose šalyse, tokiose kaip Lotynų Amerika, kur pvz., kasmet apie 5 000 moterų miršta nuo nelegalių abortų, dar apie 800 000 gydosi nuo tokio aborto pasekmių. Net ir Europos

⁵⁸ Skrinkas R. G. Semantinė akrobatika//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/akrobat.htm>>; [žiūrėta 2006-09-01].

šalys, tokios kaip pvz., Lenkija, uždraudusios abortus, neišsprendė šios problemos, tačiau per laikotarpį nuo abortų uždraudimo, nemirė nei viena moteris. Čia ir toliau maždaug per metus padaroma apie 190 000 nelegalių abortų dažniausiai privačiose klinikose, taip pat klesti ir „abortų turizmas“, kuomet moterys vyksta į kitas šalis, tarp jų ir į Lietuvą, kur abortai yra įteisinti (Plačiau apie visa tai bus kalbama, nagrinėjant įstatyminę abortų problemos pusę).

Kalbinta ginekologė, nenorėjusi, kad čia būtų minima jos pavardė, taip pat teigė, kad su abortų uždraudimu atsiras tik dar daugiau naujų problemų, liks neišspręstos ir senosios. Tik kur keliausime mes, į Latviją ar į Estiją, juk abortai Lenkijoje uždrausti? Pirmas etapas, kur turi būti ugdoma pagarba gyvybei – šeima. Jos teigimu, būtent šeimoje formuojasi visos gyvenimo vertybės, ir jei motina gimdo vaikus ir juos palieka, tai dažniausiai taip elgiasi ir jos dukra. Ypač tai akivaizdu vaikų namų auklėtinių šeimose. Per 30 darbo metų, pasakoja gydytoja, būta visko, o ypač skaudu, kuomet moteris gimdo tik dėl pašalpų, o gavusi ją, vaikelį palieka vaikų namams. Tokios moterys dažniausiai neturi pinigų aborto operacijai, todėl gydytojos teigimu, būta atvejų kuomet abortas buvo atliekamas už dyką, kad vėliau nematyti to skausmo, kurį sukelia, kasdienio nepritekliaus, ligų, vaikų nepriežiūros vaizdai. Tai jau tampa neteisingai išspręsta valstybės problema, kuomet gimdo ne sveika, ne sveikai gyvenanti moteris, ne ta, kuri mokės užauginti dorą žmogų, bet alkoholikė, dažniausiai net nebesuskaičiuojanti savo paliktų vaikų. Nepamiršom paklausti ir apie Hipokrato priesaiką, kuri prieštarauja ginekologo pašaukimui atliekant nėštumo nutraukimo operacijas. Ginekologės teigimu, ši priesaika skirta idealiai valstybei, idealiai santvarkai, o kai kiekvieną dieną susiduri su gyvenimo realybe, apie priesaiką nėra kada galvoti. Žinoma, nereikia manyti, teigia gydytoja, jog mes tik ir trokštame abortų. Kiekviena moteris, atėjusi nutraukti nėštumo, yra visuomet atkalbinėjama nuo tokios operacijos. Ir galiausiai gydytoja džiaugėsi, kad abortų skaičius tikrai sumažėjęs (žr. Priedai – lentelės nr.1 ir nr. 2, diagrama nr. 1), negu kaip teigia statistika, moterys naudoja vis daugiau patikimų kontraceptinių priemonių, pridurdama, jog reikėtų atsižvelgti ne tik į gyventojų skaičių, bet ir lytinio gyvenimo pradėjimo ankstesnę amžių.

Reikia pripažinti, kad net ir šiuo požiūriu remiantis moksliniais tyrimais, Hipokrato priesaika bei pačių medikų morale abortui pateisinimo neturėtų būti. Laikas atsiriboti nuo sprendimo nutraukti nėštumą kaip vieno iš privačių interesų dalių. Tokio požiūrio formavimuisi labiau derėtų pasitarnauti ir medikams, tačiau nereikia pamiršti ir šeimos, ir visuomenės, ir valstybės vaidmens. Todėl gyvybė kaip vertybė turi būti absoliuti ir negimusio žmogaus atžvilgiu.

4. ŽMOGAUS PRIVATUMAS KAIP VERTYBĖ

Reikia pripažinti, kad žmogaus privatumas taip pat yra vertybė. Todėl galime sakyti ir tai, kad abortas – moters privatus reikalas. Jei, kalbėdami apie gyvybę, teigėme, kad jos svarbą žmogus suvokė net būdamas gamtinėje aplinkoje, tai samprotavimai apie žmogaus privatumo vertę susiformavo vėliau, ir tik kaip žmogaus buvimo visuomenėje padarinys. Visuotinai pripažįstama, kad: “Žmogus turi teisę laisvai, savo nuožiūra realizuoti savo žmogiškąją prigimtį ir unikalų bei nepakartojamą savo asmenybės mikropasaulį socialinio gyvenimo makrokosmose, nesvarbu, ar jis renkasi savanorišką izoliaciją – vienatvę, atsiskyrimą, anonimiškumą ar savo prigimtį labiau atitinkančią emocinę sritį – šeimos santykius, bendravimą su draugais, santykių su kitais žmonėmis užmezgimą, palaikymą ir plėtojimą”⁵⁹. Žmogaus teisė į privatumą privalo egzistuoti, kuomet kalbame apie jo nuosavybę, seksualinį gyvenimą ir pan. Tačiau klaidinga teigti, jog negimusio žmogaus gyvenimas yra vien tik privatus jo motinos reikalas. Čia kalbama apie atskirą žmogų, potencialią asmenybę. Tačiau egzistuoja daug priešingų nuomonių žmogaus privatumo pirmumo prieš negimusio žmogaus teisę į gyvybę labai. Ši dalis ir bus skirta apžvelgti mūsų dienų filosofines, o kai kuriais aspektais ir mokslines bei medicininės pozicijas žmogaus privatumo tema.

4.1 Žmogaus teisės į privatumą interpretacija šiuolaikinėje filosofijoje

Šiandien absoliučios laisvės idėjos, užvaldžiusios bene visą pasaulį, bei atsispindinčios ne tik įstatymuose, bet ir mūsų kasdieniame gyvenime, suteikia moteriai pasirinkimo laisvę, o tuo pačiu ir teisę į privatumą. Kadangi vaisius vystosi motinos organizme ir tuo pačiu juo naudojasi, todėl tai galima laikyti privataus moters gyvenimo dalimi. Čia negimusio kūdikio prigimtinės teisės į gyvybę pripažinimui vietos tikrai nėra. Viskas vertinama naudingumo požiūriu.

Dar Džonas Stiuartas Millis kalbėjo apie nevaržomą laisvę, kur žmogus yra savęs paties valdovas. O „vienintelė žmogaus elgesio dalis, už kurią jis atsakingas visuomenei, yra toji

⁵⁹ Jovaišas K. Žmogaus teisių katekizmas. Vilnius: K. Jovaišo personalinė įmonė: Teisės institutas, 2006. P. 67.

dalys, kuri liečia kitus. Dėl elgesio dalies, kuri liečia tik jį patį, jo nepriklausomybė teisėtai absoliuti“. Tačiau ir priskiriant žmogaus gyvybės pradėjimą prie valstybės interesų, Dž. S. Millio filosofijoje jis tampa negatyviu reiškiniu – nusikaltimu būsimam žmogui ir net visuomenei. Čia toks reiškinys laikomas ne vietoje taikoma laisvės samprata: „Pats gyvybės suteikimas žmogiškajai būtybei yra vienas atsakingiausių veiksnių žmogaus gyvenime. Prisiimti šią atsakomybę – suteikti gyvenimą, kuris gali būti prakeikimas ar palaima, - jeigu būtybė, kuriai jis bus suteiktas, neturės bent jau vidutinių galimybių gyventi taip, kaip norės, yra nusikaltimas šiai būtybei. O pernelyg tirštai gyvenamoje šalyje arba šalyje, kuriai gresia pavojus tapti tokia, gimdyti ne labai mažą skaičių, o daugiau vaikų, dėl kurių konkurencijos vėliau mažėja darbo užmokestis, yra nemenkas nusikaltimas visiems tiems, kurie gyvena iš atlygio už savo darbą“⁶⁰. Taigi, šiuo atveju valstybės kišimasis pripažįstamas kaip pozityvi pagalba apsaugant negimusį asmenį nuo nelaimingo gyvenimo bei visuomenės narius nuo darbo konkurencijos. Panaši argumentacija remiasi didžiule meile negimusiam kūdikiui, kuomet nutraukiamas nėštumas siekiant kūdikį apsaugoti nuo būsimo gyvenimo kančių, pvz., jei nėštumo metu nustatomas neįgalumas, išprievartavimo atveju ir pan.

Kitas šiuolaikinio požiūrio aspektas, taip pat glaudžiai susijęs prieš tai minėta Dž. S. Millio laisvės koncepcija – lytinių santykių paskirties kaita. Kaip žinome, vakarietiškoji bažnyčios pozicija yra tokia, jog sutuoktinių lytiniai santykiai galimi tik tada, kai jie skirti vaikų gimimui. Tačiau ir čia lieka „kalta“ laisvė – laisvė į lytinį gyvenimą. A. Šopenhaueris tokią katalikiškąją pažiūrą laiko klaidinga, nes „jei lytinis aktas geidžiamas ne dėl jo paties, tada jau atsiranda valios gyventi neigimas, ir žmonių giminės tęsimas pasidaro neberekalingas ir beprasmis, nes tikslas jau pasiektas. Be to, paleisti žmogų į pasaulį tik tam, kad jis jame būtų, nejaučiant jokios subjektyvios aistros, neturint jokių geidulių ir fizinio potraukio, vien tik nusprendus ir šaltakraujiškai nutarus, moraliniu požiūriu būtų labai abejotinas veiksmas, kurio tikriausiai imtųsi nedaugelis, o kai kas galbūt galėtų pasakyti, kad tokio veiksmo santykis su apvaisinimu vien iš paprasto lytinio potraukio būtų panašus į šaltakraujiškai apgalvotą nužudymą ir užmušimą iš pykčio“⁶¹.

Taigi, keletas pateiktų filosofų minčių bando sumenkinti negimusio žmogaus teisę gyventi, lytinio gyvenimo paskirtį, apeliuojant į žmogaus privatumą. Čia bandoma nuasmeninti negimusį žmogų, paverčiant jį daiktu kito žmogaus rankose.

⁶⁰ Mill J. S. Apie laisvę. Vilnius: Mintis, 1995. P.181.

⁶¹ Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena. Vilnius: Pradai, 200. P. 177.

4.1.1 „Mano kūnas – mano pasirinkimas“: privatumas ir nauda

Šitaip skamba feminizmą propaguojančių moterų žodžiai. Todėl vertėtų prisiminti ir feminizmo idėjas, įgaunančias vis didesnį populiarumą šių dienų kasdienio gyvenimo filosofijoje.

Ši kryptis, ypač sustiprėjusi praeito amžiaus septintajame dešimtmetyje, susiformavo kaip atsakas į nuolat vykdomą vyrų priespaudą moters atžvilgiu. XIX –XX a. pradžioje feminizmas pasireiškė kova dėl lygios moterų ir vyrų balsavimo teisės. Šis laikotarpis ir laikomas feminizmo atsiradimo pradžia. Šio judėjimo ištakos susijusios su liberalizmo ideologija. Neretai feminizmo ištakų ieškoma ir Dž. S. Millio filosofijoje. Feminizmo teorija siekia perprasti lyčių nelygybės prigimtį ir orientuojasi į lyčių politiką bei santykius.

Vienas pagrindinių feminizmo postulatų – moters teisė į privatumą. Šios krypties atstovės, o ypač liberalaus feminizmo, siekia ir kitas moteris skatina išsivaduoti iš tradicinio moters ir motinos vaidmens. Jos įsitikinusios, kad turi būti užtikrinta aborto pasirinkimo teisė tiek pat kaip ir gimdymo. Moteris turi teisę disponuoti savo kūnu ir tai kas jame yra. Ji turi teisę gimdyti vaiką tada, kai tai bus jai naudinga. Moteris nėra jos sutuoktinio nuosavybė ar tarnaitė, „todėl nepageidaujamas pastojimas gali įvykti nebūtinai nuo to asmens, kuris norėtų „leisti“ ar „neleisti“ nutraukti nėštumą“⁶². Feminisčių teigimu, embrionas ar vaisius su motina yra sujungti anatominiiais ryšiais, todėl jie yra ir moters kūno dalis. Tačiau tai nėra moters partnerio ar sutuoktinio kūno dalelė. „Kasmet pasaulyje dėl su nėštumu susijusių priežasčių miršta apie 600 000 moterų, bet nemiršta nei vienas vyras“⁶³. „Moteris visų pirma žmogus, o ne reproduktorė“ – tai bene aršiausiai skambantys feminizmo atstovių žodžiai abortų pateisinamumo labui. Jų nuomone kiekviena moteris turi teisę rinktis, o draudimas – yra autoritarinė priespauda. Šio judėjimo atstovės reikalauja saugaus ir nemokamo aborto. Kadangi jų teigimu abortas tėra tik moters reikalas, todėl vyro įsikišimas ir atsakomybė yra išbraukiama.

⁶²Turi teisę rinktis//<<http://www.hardcore.lt/feminizmas/abortai.htm>>; [žiūrėta 2006-10-02].

⁶³Turi teisę rinktis//<<http://www.hardcore.lt/feminizmas/abortai.htm>>; [žiūrėta 2006-10-02].

4.2 Moralės nuosmukio grėsmė šiuolaikinėje visuomenėje

Kodėl iškraipomas moters pašaukimas naujai gyvybei, teigiant kad tai tik jos asmeninis reikalas? Suteikdama absoliučią asmens pasirinkimo teisę ir priskirdama teisę į abortą prie privačių interesų, valstybė daro didelę klaidą, atiduodama bejėgį žmogų į rankas to, kuris bet kada gali jį sunaikinti. Pakankamai populiaru nuomonė, kad visuomenėje abortas yra geriausias pasirinkimas ir moteriai, ir dar negimusiam vaikui, ir valstybei, kuri nepajėgia, o gal ir net nebando spręsti šios problemos.

Tačiau negalima teigti, kad visiems priimtinos šios absoliučios laisvės idėjos. Jas priima tik tie, kuriems labiausiai rūpi gyvenimo malonumai, tiems, kurie pirmenybę teikia ne dvasiai, bet kūniui. Būtent siela žmogui leidžia kurti gėrį, suprasti gyvenimo vertę, gerbti gyvybę. Bet dažniausiai apie tai kalbėti mes pamirštame. Per gyvenimo kasdienybę, sunkų darbą ir amžiną laisvo laiko trūkumą nebegirdime ir nebeatome to, kas yra gražu, kas yra gera, kas yra brangu. Tą patį galime pasakyti ir apie abortą. Juk dažniausiai moteris, pasiryžusi žudyti pradėtą gyvybę nesusimąsto apie jos vertingumą, neatimamumą. Ir nesusimąstant, tai daryti net per daug lengva, per daug paprasta. Kiek daug tokių moterų išeina iš operacinės su palengvėjimu, atsikračiusios bereikalingos naštos, svetimkūnio, kuris galėtų pasikėsinti į moters laisvę, nenorą būti atsakinga, priklausoma. O ką daryti, kad taip nebūtų? Visų pirma išmokyti „auginti“ visuomenės moralę, kad joje augtų ne savimeilė, egoizmas, pavydas, gyvenimo malonumų troškimas, o meilė ir pagarba žmogui. „Tokia visuomenė, kurios nariai yra visiškai egoistiški ir materialistiški, neišvengiamai yra išnaudotojų visuomenė. Todėl svarbiausia yra šviesti žmones, kad jie suvoktų savo tikrąją dvasinę tapatybę ir gyvenimo tikslą“.⁶⁴

Moralės nuosmukio liga serga didelė dalis pasaulio visuomenės. Tai patvirtina ir Karlas Gustavas Jungas, nagrinėdamas šiuolaikinio žmogaus sielos problemą: „Vien tiktai šiuolaikinis, mūsų supratimu, žmogus gyvena būtent dabar, nes jam būdinga dabarties sąmonė. Tik jam išbluko praėjusių sąmonės pakopų pasauliai, o jų vertybės ir siekiai domina jį tik istoriniu aspektu. Todėl jis tapo pačia giliausia prasme „neistoriškas“, svetimas masei, gyvenančiai tik tradicinėmis idėjomis. Negana to, jis tampa visiškai šiuolaikinis tik tada, kai pasiekia pasaulio kraštą, kai už jo – tai, kas atmesta, o prieš jį – Niekas, galintis tapti viskuo“.⁶⁵

⁶⁴Jagad Guru Siddhaswarupananda Paramahansa. Abortai//<<http://www.geocities.com/krisnossamone/abortai.htm>>; [žiūrėta 2006-09-24].

⁶⁵Jungas C. G. Šiuolaikinio žmogaus sielos problema// Problemos. 1997, Nr. 11. P. 96.

Spartus moralės nuosmukio ligos plitimas gali tapti pačių susinaikinimo pradžia. Jei nerodome pagarbos ne tik luošam, senam, bet ir negimusiam žmogui, tai veda prie išnykimo ribos. Taigi, pagarba gyvybei – tai dar vienas teisės į gyvybę neatskiriamas aspektas.

4.3 Moters teisė į privatumą ir vyro atsakomybė už žmogaus gyvybės pradėjimą

Dogmatizuotai suprantamas žmogaus privatumas įgalina moterį elgtis su savo kūnu taip, kaip norima, nes jos kūne pradėtas kūdikis laikomas moters nuosavybe – jos kūno dalimi. Jei kiekvienas žmogus yra unikalus ir kitoniškas, tai ar jis gali būti moters kūno dalimi, juo labiau jei čia prisideda ir trečias asmuo – vyras? O jei, kaip teigiama, tai tik moters kūno dalis, tai koks šiuo atveju vyro indėlis, gal tai gali būti ir vyro kūno dalis? Kodėl visur vengiama kalbėti apie vyro vaidmenį šiuo atveju? Gal jis taip pat yra atsakingas už pradėtą kūdikį nemažiau nei motina? Kodėl visa atsakomybės našta perkeliama tik moteriai? Nors šia tema diskusijų tikrai labai mažai, bet akivaizdu, kad vertėtų pradėti kalbėti ir apie vyro atsakomybę.

Įdomų požiūrį šia tema pateikia Artūras Šopenhaueris, teigdamas, jog „moteris apvaisinimo procese tam tikra prasme yra mažiau kalta negu vyras, nes kaip tik vyras gimstančiajam duoda valią, kuri yra pirmoji nuodėmė ir viso pikto bei blogio šaltinis, o moteris duoda pažinimą, kuris atveria kelią į išsigelbėjimą“⁶⁶. Tačiau tai tik filosofiniai pamąstymai.

Įdomi yra psichologų nuomonė vyrų atsakomybės klausimu. Naujausi tyrimai rodo neįtikėtinus faktus jog „vyras dažnai abortą išgyvena daug skaudžiau nei moteris. Situoktinis visuomet smerks abortą pasidariusią žmoną, o ypač tuomet, jei po jo prasidės įvairiausios komplikacijos, neprognozuojamos pasekmės. Vyro organizmas taip pat patiria tam tikrą fizinį poveikį, kai jo moteris pasidaro abortą – tai įrodyta moksliniais“⁶⁷.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė kreipėsi į įvairias institucijas siekiant sužinoti jų atstovų nuomonę šiais klausimais: “1. Ar moteris, nusprendusi nutraukti nėštumą, turėtų atsižvelgti į būsimo vaiko tėvo nuomonę, jeigu taip - ar ši nuomonė (sutikimas, nesutikimas) turėtų būti patariamąjo ar sprendžiamąjo pobūdžio? 2. Kaip galėtumėte apibūdinti fizinę ir moralinę žalą, kuri gali būti padaryta vyrui dėl nėštumo nutraukimo? 3. Ar moters kūne nešiojamas vaisius yra laikomas Žmogumi nuo apvaisinimo pradžios ar nuo tam

⁶⁶ Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena. Vilnius: Pradai, 2001. P.175.

⁶⁷ Zverlova J. Abortas: nuomonės ir faktai//<http://www.women.lt/lit/showarticle_lt.asp?id=46>; [žiūrėta 2006-03-25].

tikros vėlesnės stadijos? 4. Taip pat prašyčiau pareikšti nuomonę, ar vyrai, būsimų vaikų tėvai, nėra diskriminuojami dėl to, kad nėštumas nutraukiamas pagal **moters pageidavimą**, nesant reikalavimo atsižvelgti į vyro nuomonę? ⁶⁸. Bet vieningo atsakymo sulaukta nebuvo - daugelio institucijų atstovų nuomonės išsiskyrė. Galų gale šio straipsnio autorius Robertas Gedvydas Skrinskas pateikė išvadas, manytumei, teisingai atspindinčias šių dienų mūsų šalies visuomenės viršūnių pozicijas minėtais klausimais, kad „Gyvybės pradžios teorijos, kuriomis vadovaujasi kai kurios garbios institucijos, operuoja pasenusiais biologijos mokslo daviniais apie „pirmo karto“ laiką. Remiamasi ne dauguma gyvybės pradžios teorijų, o pačiomis kraštutinėmis, labiausiai priešingomis negimusio vaiko gyvybei, pagal kurias „pripažinimo terminas“ nukeliamas praktiškai tik po gimimo. Lietuvos teisinė sistema vadovaujasi ne tarptautinėmis konvencijomis, ilgaamžėmis tradicijomis ir Lietuvos valstybės teisinės praktikos tęstinumu (Lietuvos statutas, tarpukarinės Lietuvos teisės aktai), ginančiomis negimusius vaikus, bet gina Sovietų Sąjungos primestą Lietuvai 1955 m. abortų legalizavimą“⁶⁹. Reikėtų sutikti su autoriaus išvadomis, ir dar kartą patvirtinti, kad sovietinė abortų legalizavimo ir pavertimo šeimos planavimo priemone yda dar ilgai išliks mūsų visuomenės sąmonėje. O grįžtant prie vyro atsakomybės problemos, reikėtų tik pripažinti kad, jei vyras stipriau suvoktų savo svarbą bei atsakomybę negimusio žmogaus gyvenime, galima būtų išvengti šimteriopai daugiau negimusių kūdikių žudymo.

4.4 Utilitarinis abortų pateisinimo problemos sprendimas valstybiniame lygyje

Kaip žinome, medicinos mokslas, sparčiai žengdamas į priekį ir surasdamas vis naujus būdus įveikti ligas bei mažinti žmonių kančias, ima kelti didesnę pavojų žmonijai. Ne retai žmogus tampa ne medicininių tyrimų tikslu, bet priemone.

Žmogus gali tapti priemone kalbant tiek apie organų transplantaciją, tiek apie dirbtinį apvaisinimą, tiek kalbant apie abortus.

Išrasta ikigimdyminės diagnostikos galimybė jau tapo didžiausiu priešų negimusiam kūdikiui, ypač tada, kuomet jis gali turėti neįgalumo ar sunkios ligos požymių. Neretai net ir sveikas vaikas gali būti nepageidaujamas, jei jis yra netinkamos lyties, kaip pvz.: „Indijoje, atlikus ikigimdyminį tyrimą, sistemingai sunaikinama tūkstančiai moteriškos lyties

⁶⁸ Skrinskas R. G. Ar lygios tėvų teisės į kūdikį?//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/lygyb.htm>>; [žiūrėta 2006-04-10].

⁶⁹ Skrinskas R. G. Ar lygios tėvų teisės į kūdikį?//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/lygyb.htm>>; [žiūrėta 2006-04-10].

gemalų, tuo siekiant padidinti berniukų gimstamumą. Šis metodas plačiai taikomas ir Kinijoje⁷⁰. Kitas pavyzdys, susijęs jau su žmogaus atrankos taikymu vyksta Singapūre: „Singapūro valdžia, skatindama pasiturinčias bei išsilavinusias šeimas turėti vaikų, siūlo joms socialinių lengvatų ir finansinę paramą, o blogesnėse socialinėse sąlygose gyvenančioms, neturtingoms šeimoms šios lengvatos neteikiamos. Tai yra tipiškas finansiškai palaikomos „teigiamos“ eugenikos pavyzdys ir kartu akivaizdus įrodymas, kaip be viešumo, naudojant finansinius suvaržymus, siekiama sumažinti skaičių vaikų, laikomų turinčiais mažesnius intelektinius gebėjimus“⁷¹. Panašus negimusių vaikų likimas yra ir Tibete: „Kai kuriuose Tibeto rajonuose klaista arba žadant finansinę paramą sterilizuota apie 80 % galinčių gimdyti tibetiečių moterų. Prievartiniai abortai daromi 6-ą 7-ą, kartais net 9-ą nėštumo mėnesį. Dažnai antrą, „uždraustą“ kartą pagimdytiems vaikams arba „gimdymo sertifikato“ neturintiems pirmagimiams suleidžiamos mirtinos injekcijos. Jei tibetiečių šeima nepaiso „gimstamumo kontrolės“ ir „vieno vaiko“ politikos arba susilaukia kūdikio neturėdami 25 metų, jie yra baudžiami 400 JAV dolerių bauda, o tai tuose kraštuose didžiulė suma, pažeminami pareigose arba atleidžiami iš darbo. Ligoninėse nėščiosioms suleidžiamas Vakaruose nelabai žinomas preparatas „lenoras“, kuris stimuliuoja greitą persileidimą<...> Laukiančias „viršplaninio“ kūdikio neretai į ligoninę nėštumo nutraukti gabena policija. Po aborto moteris sterilizuojama ir atleidžiama iš darbo. Kartkartėmis praeina ir masinės sterilizacijos bangos“⁷².

Kitas žmogaus pavertimo priemone pavyzdys – embrionų tyrimai. Juos galima ne tik užšaldyti, implantuoti, bet ir sunaikinti. Tokie veiksmai įteisina žmogaus, kaip priemonės, kaip mokslinių tyrimų objekto egzistavimą. Nors daugelis laikosi priešingos nuomonės, kaip pavyzdžiui, Europos parlamento juridinio komiteto pirmininkas Vokietijos parlamento narys Willi's Rothley, kuris teigia, jog „Žmogaus embrionų naudojimas tyrimo tikslams, nesiskaitant su jų žmoniškąja prigimtimi ir padarant juos savo užgaidų tenkinimo priemonėmis, yra žmogiškojo orumo pažeidimas<...> Žmogus niekada negali būti daiktas, tačiau visada bus asmenybė. Šis pagrindinis mūsų teisinės ir politinės sistemos principas be išimčių, griežtai draudžia vieno asmens buvimą visiškoje kito valdžioje. Vertinat gemalų tyrimus, pirmiausia į tai turi būti atsižvelgiama“⁷³.

Mokslas tiek yra pažengęs į priekį, kad net naudoja aborto metu pašalinto kūdikio audinius. Tai jau yra absoliutus žmogaus gyvybės paniekimo pavyzdys. Žinoma, daugelis mokslininkų mano priešingai: „...galima naudoti, pavyzdžiui, darant abortą pašalintų gemalų audinius kaip žaliavą gaminti vaistams, reikalingiems gimusiųjų kūdikių gydymui. Didžiosios

⁷⁰ Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 28.

⁷¹ Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 29.

⁷² Kas tas Tibetas ir kodėl jam reikalinga jūsų pagalba?//<<http://www.straipsniai.lt/religija/puslapis/739>>; [žiūrėta 2006-10-15].

⁷³ Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 51.

Britanijos Medicinos asociacijos konferencijoje 1994 m. vienas gydytojas kalbėjo: „Vaisius nepriklauso jo genetinio kodo tiekėjams. Darant abortą, gemalas išimamas ir išmetamas. Jeigu jį galima panaudoti, kodėl to nedaryti?“⁷⁴.

Jau ir mūsų šalies spauda mirgėte mirga straipsniais, televizijos laidose gvildenamos temos, susijusios su kontraceptinėmis priemonėmis. Bene kiekvienas iš mūsų žinome jų aibę. Turbūt mokslas žengs į priekį tiek, kad tuoj moteris gaus galimybę išsirtinti ar nutraukti nėštumą neišeidamos iš namų. Kiek medikamentų, dar kitų naujausių atradimų daroma nėštumo išvengimo link, bet norėtusi paklausti ar pakankamai daug mokslas pasiekė negimusios gyvybės išsaugojimo labui?

4.5 Abortų teisėtumo problema neutilitariniame moters privatumo sampratos kontekste

Moters privatumas taip pat yra vertybė, moralinė dimensija. Tačiau ar ją galima pritaikyti moters teisei į abortą pagrįsti? Nepaisant savo vidinės dramos, kuri, nė kiek neabejojant, vyksta kiekvienos moters, nutraukusios nėštumą, širdyje ir sieloje, galime teigti: šiais laikais vaikelį auginti neretai nenaudinga. Tai siejama su menka valstybės pagalba, su atsisakymu tolesnių karjeros galimybių, visišku atsidavimu vaikelio priežiūrai ir pan. Moters, dar neapsisprendusios dėl nėštumo nutraukimo, prote vyksta kova tarp dviejų vertybių: pagarbos gyvybei (taip pat ir tikrojo savo pašaukimo bei troškimo tapti motina) ir privatumo (taip pat ir naudos). Tačiau būti šiuolaikine, nuo nieko nepriklausoma ir „neapsikrovusia vaikais“ moterimi yra labai madinga. Pagaliau ir vyrui su tokia moterimi gyventi daug patogiau. Šitokia moteris sugeba perkelti dalį vyro pareigų ant savo pačios pečių, taip išvaduodama jį nuo įprastinio vyro vaidmens šeimoje. Todėl ir vyras taip pat yra dalinis kaltininkas moters vaidmens kaitos šių dienų pasaulyje.

Tačiau ar nereikėtų sugrįžti prie įprastinės, tradicinės moters ir motinos prigimties? Juk „nevertėtų moteriai pamiršti savo paskirties ir dvasinio lobio, kurį ji dažnai iškeičia į išorinį blizgesį – komfortą, puikybę, perteklių, taip prarasdama savo šviesos šaltinį“⁷⁵. Moteris privalo dalyvauti istorinėje tradicijoje, nes jos „prigimtis tokia puiki, be jos neįmanomas

⁷⁴ Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 30.

⁷⁵ Rerichas N. Su Tarptautine moters diena//<http://siauliai.mok.lt/rerichas/m_era.htm>; [žiūrėta 2006-10-25].

būties suvokimas <...> Moteris – tai mūsų Visatą puošianti jėga, įtvirtinta Pasaulio Motinos arba Motiniškojo Prado simboliu, per kurį parodoma meilės žmonijai jėga⁷⁶.

Ne malonumų, turtų, pripažinimo ir garbės troškimas yra tikrasis mūsų gyvenimo tikslas. Be kančios, be pasiaukojimo žmogus niekada negalės suvokti savo egzistencijos bei tikrosios gyvenimo prasmės. „Moters gyvenimišką kelią galima padalinti į du periodus. Pirmas – kai ji įgyja žinias iš savo gentainių, mokosi suprasti, pajusti meilę ir grožį. Antrasis periodas – kai moteris išteka ir priima atsakomybę ne tik už savo šeimą, bet ir visą giminę, senolius ir palikuonis, už tai, kas buvo ir bus ateityje. Tame antrame savo gyvenimo periode moteris jau nebepriklauso sau, jos gyvenimas pašvęstas aukojimuisi. Būtent tame atsidavime ir yra moteriškoji laimė, joje slypi paslaptis, magiškoji moters galia⁷⁷.

⁷⁶ Rerichas N. Su Tarptautine moters diena//<http://siauliai.mok.lt/rerichas/m_era.htm>; [žiūrėta 2006-10-25].

⁷⁷ Rerichas N. Su Tarptautine moters diena//<http://siauliai.mok.lt/rerichas/m_era.htm>; [žiūrėta 2006-10-25].

5. GYVYBĖS IR MOTERS PRIVATUMO VERTYBIŲ KOLIZIJOS SPRENDIMAS EUROPOS SĄJUNGOS LYGMENS TEISĖJE

Apžvelgę skirtingas koncepcijas abortų teisėtumo ir jų prieštaringumo tema, galime pereiti prie svarbiausios – teisinės pozicijos, kuri įstatymais įtvirtina šio konflikto pasekmes. Nes būtent čia gyvybės vertybės prasme pagal idėją sukuriama teisinė norma. Žmogaus gyvybė kaip vertybė čia tampa teise į gyvybę, o kito žmogaus atžvilgiu – pareiga gerbti svetimą gyvybę.

Kadangi kiekvienas iš mūsų esame kurios nors valstybės pilietis, jos narys, todėl gyvendami čia, mes privalome vadovautis įstatymais nepaisant to ar jie mums yra geri, ar blogi. Galime nesiklausyti savo sąžinės, moralės balso, ignoruoti kitų pozicijas šia tema, bet reikėtų pripažinti, kad labiausiai paklūstame įstatymams.

Svarbiausias dokumentas, kuris įtvirtina pagrindines žmogaus teises, yra 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Jos II straipsnio pirmoje dalyje skelbiama, jog: „Kiekvieno asmens teisę į gyvybę saugo įstatymas“⁷⁸. Kaip matome, ši Konvencijos norma pakankamai kūrybiškai pabrėžia žmogaus gyvybės neįkainojamą vertę. Šis konvencijos straipsnis aiškiai nurodo, kad joks įstatymas ar jo dalis negali paneigti žmogaus gyvybės kaip vertybės. 1997 m. Europos žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos 1 str. skelbia jog „Konvencijos šalys gina visų žmonių orumą bei tapatybę ir garantuoja pagarbą be išimties kiekvieno asmens neliečiamumui bei kitoms teisėms ir pagrindinėms laisvėms taikant biologijos ir medicinos mokslus“⁷⁹. Čia neapibrėžiama, kas tie „visi“ – ar tai gali būti ir negimę žmonės? Konstitucijos Europai II dalyje skelbiamoje Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje įtvirtinta nuostata apie kiekvieno asmens teisę į gyvybę (62 str. 1 d.) bei laisvę ir saugumą (66 str.)⁸⁰. Ši nuostata įtvirtina kiekvieno žmogaus teisę į gyvybę, bet jau nenustato jos apsaugos įstatymu. Kartu vėl gi vengiama išreikšti gyvybės apsaugos momento pradžią. Taigi, kaip matyti iš šių pateiktų žmogaus teisių dokumentų, kol kas nėra aiškios pozicijos negimusio žmogaus gyvybės gynimo labui. Tačiau aiškiai pabrėžiama, kad įstatymas privalo ginti žmogaus gyvybę.

⁷⁸ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=114048>; [žiūrėta 2006-10-18].

⁷⁹ Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija//<<http://bioetika.sam.lt/dok/liet/konv/zmo.htm>>; [žiūrėta 2006-10-18].

⁸⁰ Konstitucija Europai//<http://europa.eu/constitution/lt/lstoc2_lt.htm>; [žiūrėta 2006-10-18].

5.1 Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika abortų teisinio vertinimo srityje

Europos Žmogaus Teisių Teismas, kaip paskutinė instancija, sprendžiant bylas dėl pažeistų Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje išdėstytų žmogaus teisių bei laisvių, sukelia sumaištį nagrinėjant negimusio žmogaus teisės į gyvybę problemą.

2002 m. Europos Žmogaus Teisių Teisme buvo nagrinėjama byla *Pretty v. United Kingdom*⁸¹. 43 metų moteris, serganti sunkia ir nepagydoma liga, kreipėsi į šį Teismą dėl leidimo būti nužudytai su jos vyro pagalba, netraukiant jo baudžiamojon atsakomybėn. Tokiu reikalavimu ji savo laisvo apsisprendimo teisę iškėlė aukščiau už savo teisę į gyvybę. Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas D. Pretty ieškinį atmetė, pripažindamas žmogaus gyvybę svarbiausia vertybe, taip neleisdamas jai pasirinkti eutanaziją. Prof. S. Arlauskas teigimu, ši byla byloja „kad teisingas sprendimas priklauso nuo konsensuso dėl vertybių. Teismas rėmėsi prielaida, jog Europoje egzistuoja konsensusas dėl žmogaus gyvybės kaip svarbiausios vertybės. Žvelgiant iš tokių pozicijų teismo sprendimas netenkinti ieškinio gali būti kvalifikuojamas kaip teisingas“⁸². Vadinasi gyvybė turi būti absoliuti ir aukščiausia vertybė, o tokia praktika turėtų atspindėti ir sprendimuose dėl negimusio žmogaus teisių, žinoma pripažinus, kad dar negimęs kūdikis turi orumą (teisę į gyvybę).

Tačiau priešingu keliu Europos Žmogaus Teisių Teismas žengė, nagrinėdamas bylas, susijusias su negimusio žmogaus teise į gyvybę. Kaip pavyzdį galime pateikti šio Teismo bylą *Vo v. France*⁸³. Čia buvo nagrinėjamas pareiškėjos skundas dėl gydytojo elgesio, kuris buvo atsakingas dėl jos negimusio vaiko mirties, kuri nebuvo konstatuota kaip netyčinė žmogžudystė. Čia Teismas, remdamasis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija dar kartą patvirtino, kad priešingai, ne kaip Amerikos žmogaus teisių konvencijoje, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 str. nutyli apie žmogaus teisę į gyvybę ribas. Jis aiškino, jog remiantis šiuo Konvencijos straipsniu, neįmanoma atsakyti į klausimą ar negimęs kūdikis laikomas žmogumi. Todėl paliekama plati šios Konvencijos narių interpretacija savo šalies nacionalinės teisės aktuose: „interpretavimas ryšium su 2 str. yra pagrįstas leidimu nustatyti pusiausvyrą, ir Konvencijos institucijų pozicija dėl teisinių, medicininių, filosofinių, etinių ar religinių aspektų apibrėžiant žmogaus pradėjimą, atspindi skirtingus šio dalyko

⁸¹ Case of *Pretty v. The United Kingdom* 2346/02 [2002] ECHR 427 (29 April 2002) //<<http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/2002/427.html>>; [žiūrėta 2006-11-08].

⁸² Arlauskas S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse// Jurisprudencija. 2006, Nr. 8 (86). P. 27.

⁸³ Case of *Vo v. France* 53924/00 [2004] (8 July 2004)

//<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Vo%20v.%20France&sessionId=9754847&skin=hudoc-en>>; [žiūrėta 2006-11-08].

požiūrius nacionaliniame lygmenyje. Atsižvelgiant į skirtingus gyvybės pradžios taško požiūrius, valstybėms palikta didelė veiksmų laisvė“. Teismas šioje byloje primena ir kitus sprendimus, kuriuose vienu ar kitu atveju išreikšta teisėjų nuomonė abortų teisėtumo klausimu. Čia minima byla *X v. the United Kingdom*, kur pakartojama Europos Žmogaus Teisių Komisijos nuomonė, jog „abortai nesudaro prieštaravimų, įrašytų į Konvencijos 2 str.“ Taip pat čia Teismas pakartoja Komisijos nuomonę, jog „bendras termino „kiekvienas“ vartojimas tame kontekste, kuris panaudotas Konvencijos 2 str., neįtraukia negimusiojo“. Tačiau minėdamas Komisijos bylą *Brüggermann and Scheuten v. Federal Republic of Germany* teismas citavo jos žodžius, jog „nėštumas negali būti vien privataus gyvenimo dalis... Ne visais atvejais nepageidaujamo nėštumo nutraukimo reguliavimas yra įsiterpimas į motinos privatų gyvenimą“. Kita byla, kurią mini Teismas savo sprendime – *H. v. Norway*. Čia, cituodamas Komisijos žodžius, Teismas patvirtino, jog net santuoka negali panaikinti žmonos apsisprendimo nutraukti nėštumą, net jeigu tam prieštarauja jos vyras. Paminėti ir kiti sprendimai, tokie kaip *Open Door and Dublin Well Woman v. Ireland*, *Boso V. Italy*, *Tyrer v. The United Kingdom*..

Tačiau yra ir kita nuomonė, kurią byloje *Vo v. France* atskirai išdėstė keletas teisėjų. Teisėjas Costa, prie kurio prisijungė ir teisėjas Traja teigia „jog visų pirma teismo vaidmuo nėra svarstyti bylas tik iš etinių ar filosofinių pozicijų (ir mano nuomone tai vykusiai padaryta šiame sprendime). Teismas privalo stengtis išlikti savo teisinės kompetencijos srityje, nors aš sutinku, jog teisė neegzistuoja izoliuotai ir tai nėra chemiškai gryna materija, atskirta nuo moralinių ir socialinių vertinimų“. Jo teigimu, „teismas galėtų pareikšti savo nuomonę dėl teisės į gyvybę pradžios bent jau iš teisinių pozicijų“. Teisėjo Ress teigimu, „net jei tai yra išgalvota, jog įprastinė žmogaus gyvybės reikšmė Konvencijos 2 str. nėra visiškai aiški ir gali būti interpretuojama skirtingais būdais, pareiga ginti žmogaus gyvybę reikalauja platesnės apsaugos, ypatingai atsižvelgiant į galimas technines genetines manipuliacijas ir neribotą embrionų gamybą įvairiems tikslams“.

Taigi, kaip matyti iš šių minėtų bylų apžvalgos, tokie Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, išskyrus *Pretty v. United Kingdom*, tik dar labiau išryškina problemas, susijusias su teise į gyvybę, į šeimą, o tai parodo žmogaus teisių kultūros degradaciją. Spręsdamas bylas, susijusias su negimusio žmogaus teise į gyvybę, Teismas vis dar painiojasi. Ir galima įtarti, jog jis nori iškelti moters privatumą virš žmogaus gyvybės. Vengdamas išreikšti aiškia savo nuomonę dėl negimusio žmogaus teisių pripažinimo, Europos Žmogaus Teisių Teismas atiduoda problemos sprendimą į valstybių nacionalinės teisės „rankas“. Kita vertus, bylose, kur išreikšta Teismo nuomonė dėl Konvencijos 2 str., kyla klausimas – ar tikrai tarptautiniuose teisės aktuose vengiama išreikšti momentą, nuo kada gyvybė turi būti apsaugota. Galbūt nenurodant konkretaus momento, t. y. nutylint, paliekama atvira galimybė pačiam

nacionalinių teisės aktų leidėjui apibrėžti gyvybės pradžios momentą nuo pradėjimo. O gal visa problema tik tame, ar kiekvienas asmuo apima ir negimusį? Tiek religinė, tiek mokslinė, tiek filosofinė pozicija nepaneigia to fakto, jog negimusysis dar nėra žmogus. Manytumei, jog ir Europos Žmogaus Teisių Teismas, nagrinėdamas tokio pobūdžio bylas, turėtų nagrinėti ir tą faktą, ar moters iščiose gyvenantį kūdikį galima pripažinti potencialiu asmeniu. Jei negimęs vaikelis pripažįstamas žmogumi (bent jau potencialia asmenybe), manytumei, jog tokio pobūdžio problemos nebeliks. O tarptautiniuose dokumentuose įvardyta neatimama prigimtine žmogaus teise į gyvybę, nenurodant nuo kada ji turi būti saugoma, nebus piktnaudžiaujama.

6. ABORTŲ LEGITIMUMO PROBLEMA EUROPOS VALSTYBIŲ NACIONALINĖJE TEISĖJE

Tik keletas Europos šalių, tokių kaip Lenkija, Airija, Malta savo įstatymuose pasisako už abortų draudimą. Pvz., remiantis Airijos Konstitucijos 40.3 straipsniu „abortas yra draudžiamas, išskyrus pavojų moters gyvybei“⁸⁴. Visur kitur abortai yra legalizuoti ir panašiai reglamentuojami šalių įstatymuose. Galbūt šiek tiek skirtingai sprendžiamas klausimas, iki kurio laiko nėštumas gali būti nutraukiamas: „Prancūzijoje normali riba yra 10 savaičių nuo pastojimo, tačiau esant ypatingoms aplinkybėms, nėštumą galima nutraukti bet kuriuo metu iki gimdymo. Danijoje, Austrijoje, Vokietijoje ir Belgijoje šis terminas yra 12 savaičių. Švedijoje ir Didžiojoje Britanijoje (iš pradžių) nustatyta 24 savaičių riba, remiantis mokslininkų rekomendacijomis, kad praėjus šiam terminui, negimęs kūdikis jau gali būti pajėgus savarankiškai egzistuoti“⁸⁵.

Tęsiant abortų legitimumo problemos analizę teisiniu aspektu, yra svarbus Vokietijos pavyzdys. Kaip žinoma, po II Pasaulinio Karo, kaip ir daugelyje kitų Vakarų Europos valstybių, tiek Rytų, tiek ir Vakarų Vokietijoje abortai buvo legalizuoti. Ir tik 1975 metais Vakarų Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į Vokietijos Konstitucijos 2 straipsnį, kuriame skelbiama, jog „kiekvienas turi teisę į gyvybę“, pripažino negimusiojo žmogaus teisę į gyvybę, taip pat nurodė „kad abortas yra žmogžudystė, ir kad vaisius nusipelno apsaugos per visą vystymosi laikotarpį“⁸⁶. Šio Teismo teigimu, Konstitucijos 2 str. išdėstyta nuostata gina gemalo gyvybę kaip individualų teisinį interesą. Tačiau, nepaisant to, 1976 metais Vakarų Vokietija legalizavo abortus iki 12 savaičių nėštumo esant medicininiam būtinumui (pavojus moters sveikatai ar gyvybei), dėl seksualinių nusikaltimų ar socialinių bei emocinių problemų, jei tam pritarė bent du gydytojai per trijų dienų laikotarpį. Teisinės sąlygos buvo nepaprastai griežtos, ir dažnai moterys ieškodavo nelegalių aborto kelių, pvz., vykstant į Nyderlandus. Problema iškilo po abiejų Vokietijų susivienijimo, nes Rytų Vokietijoje galiojo abortams palankesni įstatymai. 1992 m. įsigaliojo leidimas abortams visoje susijungusioje Vokietijoje per pirmąjį nėštumo trimestrą (iki 12 sav.). Nepaisant vėliau dar kartą išreikštos Konstitucinio Teismo nuomonės, jog toks leidimas prieštarauja Konstitucijai, įstatymas pakeistas nebuvo. Kita vertus, nepaisant to, jog abortai yra legalizuoti, šioje šalyje veikia pakankamai efektyvi pagalbos nėščioms sistema. Čia įkurta nemažai konsultavimo tarnybų nėščioms, kurios

⁸⁴ Constitution of Ireland. From Wikipedia, the free encyclopedia
//<http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Ireland#Individual_rights>; [žiūrėta 2006-11-25].

⁸⁵ Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 35.

⁸⁶ Abortion in Germany//<<http://www.answers.com/topic/abortion-in-germany>>; [žiūrėta 2006-11-25].

yra nepriklausomos nuo sveikatos priežiūros įstaigų. Nėščios moterys yra konsultuojamos specialiai tam parengtų psichologų ir socialinių darbuotojų. Konsultavimas yra viena iš privalomų procedūrų norint nutraukti nėštumą.

Vertėtų apžvelgti ir Prancūzijos poziciją šia tema. Čia pirmą kartą tiesiogiai abortai buvo uždrausti Napoleono Kodeksu (1804). Ir tik 1975 metais sausio 17 dieną jie buvo legalizuoti. Tačiau tai buvo padaryta „atsargiai: pirmiausia šio įstatymo 1 straipsnis nustato, kad „įstatymas garantuoja pagarbą kiekvienai žmogiškajai būtybei nuo gyvybės pradžios. Į šį principą gali būti kėsinama vien būtinojo reikalingumo atveju ir laikantis šiame įstatyme apibrėžtų sąlygų“⁸⁷. Kaip ir minėta anksčiau, nėštumą nutraukti galima iki 10 savaičių, o esant ypatingoms aplinkybėms ir vėliau. Tos sąlygos gali būti tokios: pavojus moters gyvybei ar sveikatai, būsimi kūdikio apsigimimai ir pan. Svarbu pažymėti ir tai, jog Prancūzija buvo viena iš pirmųjų, kur imta taikyti medicininė diagnostika būsimiems apsigimimams nustatyti. 1988 metais ji tapo pirmąja šalimi, kurioje buvo įteisintas medikamentas RU 486. Šis sintetinis hormonas, sustabdo natūralaus hormono, palaikančio gimdos endometriumo maitinimą - progesterono veikimą. Dėl to gimdos paviršius atmeta prisitvirtinusį ir beaugantį vaisių. Negaudamas gyvybę palaikančio maitinimo iš endometriumo, jis savo ankstyvoje augimo stadijoje lėtai miršta iš bado. Kitas sintetinis hormonas Misoprostol sukelia sąrėmius ir moteris pagimdo negyvą vaisių. „Praėjus dvejiems metams nuo vaistų gamybos pradžios, įvertinta, jog apytikriai ketvirtadalis visų Prancūzijoje padarytų abortų buvo padaryti vartojant šį medikamentą“⁸⁸.

Pavyzdžiui, nors Šveicarijoje abortai nėra draudžiami, tačiau pagal abortų mažinimo programą numatyta daryti sveikatos draudimo nuolaidas toms moterims, kurios atsisako aborto, *in vitro* apvaisinimo ir ikigimdyminės diagnozės. Tokios politikos iniciatorė yra organizacija „Už gyvybę“, kuri teikia pagalbą motinai ir vaikui. „Mažiausiai 5 draudimo kompanijos sutiko dalyvauti programoje, siūlydamos nuolaidas nuo 10% iki 40% pageidaujamos moterims. Tūkstančiai moterų jau pasirašė tokias sutartis. Bet yra ir opozicija. Nacionalinis komunistų Popular Workers partijos patarėjas Josef Zisyadis neseniai pasisakė prieš tokią nuolaidų sistemą“⁸⁹. Nepaisant opozicijos, tokia pagalba moterims gali būti itin veiksminga ne tik atsisakant aborto, bet ir skatinant auginti neįgalius vaikus.

Įdomi abortų teisėtumo situacija yra Suomijoje, kuri nėra gausi abortų skaičiumi, nepaisant tam sudarytų labai palankių sąlygų. Čia iki 1950 metų abortai buvo draudžiami. Ir tik minėtais metais Suomijos Parlamentas abortus dekriminalizavo tik tais atvejais, kuomet siekiama išsaugoti fizinę bei psichinę moters sveikatą, taip pat tais atvejais, jei tai sąlygotų neįgalaus vaiko

⁸⁷ Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 164.

⁸⁸ Rogers A., D. de Bousinger D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001. P. 36.

⁸⁹ Parengė Skrinškas R. Pro Vita ziniuos//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/zin6.06.htm>>; [žiūrėta 2006-11-25].

gimimą ar išprievartavimo atveju. 1970 metais, kaip nėštumo nutraukimo priežastimi, įteisintos ir „blogos socialinės bei ekonominės sąlygos, jei moteris yra jaunesnė nei 17 metų ar vyresnė nei 40 metų, taip pat jei moteris jau augina keturis vaikus, taip pat dėl ligų ar psichinių sutrikimų, net ir dėl vieno ar abiejų tėvų nepajėgumo auginti vaiką“⁹⁰. Nėštumo nutraukimas galimas iki 12 savaičių. Tačiau kai kuriais atvejais numatomas ir 20 savaičių, o vyresnio amžiaus moterims ir 24 savaičių terminas, jei nustatomi galimi kūdikio apsigimimai. Abortai čia atliekami nemokamai.

Net Europos Parlamentas yra pareiškęs savo nuomonę dėl lytinės sveikatos bei šeimos planavimo. Jie reikalauja visoje Europos Sąjungoje sukurti aukštus švietimo bei praktinės pagalbos standartus šioje srityje. “Parlamento narių nuomone, kontraceptinės priemonės turėtų būti nemokamos arba pigios, o jaunimas taip pat turėtų galimybę jų įsigyti. <...> parlamentarai didžia dauguma pabrėžia, kad nėštumo nutraukimas neturėtų būti skatinamas kaip šeimos planavimo metodas. Abortų skaičių reikėtų mažinti suteikiant daugiau informacinės ir finansinės paramos <...> tos moterys, kurios apsisprendžia nutraukti nėštumą, turėtų būti informuotos apie fizinius ir psichinius pavojus. Tačiau abortai visoje ES teritorijoje turėtų būti „legalūs, saugūs ir visiems prieinami“⁹¹.

Taigi, minėti Europos šalių pavyzdžiai kol kas nerodo didesnių ir aiškesnių perspektyvų abortų draudimo labui. Tačiau galima išvelgti vieną svarbią nuostatą – leidimai daryti abortą turi būti moraliai pagrįsti.

Vertėtų įdomumo dėlei paminėti ir kitas šalis, nors ir neesančias Europoje. Pvz., Iranas, kur nuo neatmenamų laikų abortai buvo draudžiami. Tačiau 2005 metais Irano parlamentas, bandė įteisinti nėštumo nutraukimo galimybę jei bus nustatyta kūdikio apsigimimų Toks projektas buvo atmestas ir palikta galimybė atlikti abortą tik gresiant pavojui moters gyvybei.

Taip pat abortai draudžiami daugelyje Lotynų Amerikos (Peru, Meksika, Brazilija ir kt.) bei Afrikos šalių.

Priešinga linkme žengia Rusija, kur abortai dar ir dabar laikomi viena iš šeimos planavimo priemonių. Remiantis statistikos duomenimis, šioje šalyje tik 2 % moterų iki 40 metų amžiaus nepasidarę nė vieno aborto. Per savo gyvenimą čia kiekviena moteris atlieka maždaug 4-6 abortus. Taip pat, remiantis statistika, kasmet labai mažėja Rusijos gyventojų skaičius. Čia 2002 metais pasiūlytas įstatymo projektas, uždrausiantis abortus dešimčiai metų, buvo Žemesniųjų Parlamento rūmų atmestas.

⁹⁰ Abortion in Finland//<<http://www.answers.com/topic/abortion-in-finland>>; [žiūrėta 2006-11-25].

⁹¹ Sveikata: Europos Parlamentas atsižvelgia į specifinius vyrų ir moterų skirtumus //<<http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1105.html>>; [žiūrėta 2006-11-05].

6.1 Abortų legitimumo problema Lenkijoje

Taigi, kaip atskirą pavyzdį, norėtume panagrinėti Lenkijos poziciją sprendžiant šią problemą. Ši šalis yra viena artimiausių mūsų kaimynių, ir viena pirmųjų Europos valstybių, uždraudusių abortus. Ar Lenkijos vykdoma abortų draudimo politika gali tapti mums geru pavyzdžiu, pamatysime išnagrinėję jos poziciją šia tema.

Lenkijos Konstitucijos 38 str. skelbia, jog „Lenkijos Respublika užtikrina įstatymo saugomą kiekvieno žmogaus gyvybę“⁹². Ir nors atskirai nėra išdėstyta nuostata, jog turi būti saugoma ir negimusio ar pradėto žmogaus gyvybė, tačiau „kiekvienas žmogus“ čia suprantamas daug plačiau.

1956 metais balandžio 27 d. Lenkijoje abortai buvo legalizuoti. Ir tik 1993 metais nėštumo nutraukimo operacijos buvo apribotos. Abortas leidžiamas tik tuomet, jei nėštumas pavojingas moters gyvybei ar sveikatai, taip pat jei vaisius sunkiai pažeistas ar kraujomaišos bei išprievartavimo atveju. Toks abortų apribojimas visų pirma buvo siejamas su Lenkijos valdžios pasikeitimu, kuomet Parlamente pirmą kartą po karo daugumą laimėjo ne komunistinė, o jungtinė krikščionių demokratų partija. Po metų parlamento opozicija siekė sušvelninti aborto apribojimus, įvedant galimą nėštumo nutraukimą dėl socialinių ir ekonominių priežasčių. Žinoma, toks įstatymo projektas nebuvo patvirtintas. Po keleto metų ir vėl buvo bandyta patvirtinti panašų įstatymą. Galiausiai 1997 metais Lenkijos „Konstitucinis Tribunolas“ konstatavo jog abortas visuomeninėje srityje yra antikonstitucinis, ir pateisinamas toks sprendimas iš pagrindo todėl, kad Lenkija yra demokratinė ir teisinė valstybė, kurioje KT (Konstitucinio Tribunolo) nariai pripažįsta gyvybės apsaugą bet kurioje jos stadijoje⁹³. Tačiau parlamento opozicinės partijos ir toliau nerimsta, siekdamos abortų legalizavimo šalyje.

Per metus Lenkijoje abortų pagal oficialią statistiką būna tik 150-200. Čia nuo aborto per 15 metų nemirė nei viena moteris. Pasikeitė visuomenės požiūris į abortą teigiama linkme (apie 90 % jaunimo smerkia abortus). HLI-Europa prezidentė Eva Kovalevska taip apibūdina esamą Lenkijos padėtį, kuomet buvo įvestas abortų ribojimo įstatymas: „buvo prognozuojamos neigiamos šio įstatymo pasekmės: perpildyti vaikų namai, nelegalūs abortai ir padaugėję moterų mirčių atvejai, vaikų žudymai ir jų palikimas ligoninėse. Tačiau nė viena minėta prognozė nepasitvirtino. Priešingai, nė viena moteris ne tik nemirė dėl aborto, bet dar sumažėjo persileidimų, kurių priežastis – moters sterilizacija, mažiau nužudoma naujagimių ir

⁹² Poland – Constitution//<http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/pl00000_.html>; [žiūrėta 2006-11-05].

⁹³ Abortion law//<<http://www.federa.org.pl/english/abortion.htm>>; [žiūrėta 2006-11-05].

mažiau jų paliekama ligoninėse ar sąvartynuose⁹⁴. Jos teigimu „išvada yra viena – įstatymu įmanoma pakeisti visuomenės požiūrį“⁹⁵.

Tačiau yra ir kita nuomonė, kuri skelbia priešingus rezultatus. Neoficialioji statistika teigia, jog per metus atliekama nuo 80 tūkst. iki 200 tūkst. nelegalių abortų operacijų. Populiarus ir abortų turizmas tiek į Lietuvą, tiek į Vokietiją, tiek į Čekiją. Bene pigiausiai atliekami abortai, kur taip pat vyksta Lenkijos moterys, yra Kaliningrado sritis, Ukraina bei Baltarusija. Klesti nelegalių abortų verslas, kur tokia operacija kainuoja maždaug „nuo 1500 (apie 1360 Lt) iki 3000 (apie 2700 Lt) Lenkijos zlotų“⁹⁶. Nepaisant policijos tikrinimų ir persekiojimų, klinikose vis dar atliekamos nelegalios abortų operacijos.

Viena iš Lenkijos moterų A. Tysiac padavė savo šalį į Europos Žmogaus Teisių Teismą Strasbūre. A. Tysiac nuomone, ši šalis pažeidė jos teises savo griežta abortų politika. Jai buvo atsisakyta atlikti nėštumo nutraukimo operaciją, nepaisant gydytojų perspėjimų dėl galimo apakimo gimdymo metu. Trečiojo vaikelio gimdymas pablogino moters regėjimą ir ji kreipėsi į Strasbūro teismą. „Nepaisant to, kad Europos žmogaus teisių teismas negali pakeisti Lenkijos įstatymų, tačiau gali teigti, jog buvo pažeistos Tysiac teisės“⁹⁷. A. Tysiac buvo Teismo išklaudyta. Po išklausymo Teismas pradėjo savo uždarus svarstymus, todėl belieka tik laukti tam tikro sprendimo.

Lenkijoje yra įsikūrę daugybė įvairių organizacijų, kovojančių ne tik už įstatymo griežtinimą nenumatant jokių aborto atlikimo išimčių (pvz., judėjimas „Solidarumas“), bet ir pasisakančių už moters teisę į abortą, pvz. Moters ir šeimos planavimo federacija (The Federation for Women and Family Planning), įvairūs feministiniai judėjimai. Už moters teisę į savo kūno ir nėštumo likimą Lenkijoje kovoja ir Vokietijos organizacija „Moterys ant bangų“ (Womans on Waves). Ši organizacija turi Olandijai priklausantį laivą, kuris plaukia į valstybes, kur uždrausti abortai, pasiima šių šalių pacientes ir neutraliuose vandenyse atlieka aborto operacijas. Toks laivas ne kartą buvo atplukdytas ir į Lenkijos Vladislavovo uostą, kur buvo visada sutinkamas labai agresyviai: apmėtytas kiaušiniais, dažais, buvo rengiamos protesto akcijos⁹⁸. Net Jungtinių Tautų organizacijos komiteto vyriausiasis žmogaus teisių tarnybos komisaras iškritikavo Lenkijos abortų apribojimo įstatymą, teigdamas, jog „tai moteris verčia

⁹⁴ Klusaitė L. Gyvybės gynėjai aptarė aktualijas //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/20030620/01.html>>; [žiūrėta 2006-09-27].

⁹⁵ Klusaitė L. Gyvybės gynėjai aptarė aktualijas //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/20030620/01.html>>; [žiūrėta 2006-09-27].

⁹⁶ The anti-abortion law in Poland//<http://www.federa.org.pl/english/reports/report00/rep00_3.htm#3>; [žiūrėta 2006-11-05].

⁹⁷ Lejman I. Poland's abortion dilemma//<<http://incentraleurope.radio.cz/ice/article/80169>>; [žiūrėta 2006-11-05].

⁹⁸ Moore T. On board Poland's abortion ship//<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3035540.stm>>; [žiūrėta 2006-11-05].

ieškoti nelegalių aborto operacijų, kartais net tarp nepatyrusių praktikantų“⁹⁹. Taip pat ir šis komitetas reikalauja abortų legalizavimo.

Taigi, tokia Lenkijos vykdoma praktika abortų problemos sprendimo labai turi savų plusų bei minusų. Tie, kurie nepitaria abortų legalizavimui, visada matys tik teigiamą abortų uždraudimo pusę, o pasisakantieji už moters teisę į abortą visada ieškos neigiamų abortų draudimo pasekmių bei pavyzdžių. Nemanome, jog verta pasitikėti tiek oficialia, tiek ir neoficialia nėštumo nutraukimo operacijų statistika Lenkijoje. Todėl išvadas pateikti šiuo atveju būtų sunku. Ar tokia abortų draudimo politika gali būti geru pavyzdžiu mūsų valstybei ateityje bandant siekti abortų draudimo taip pat nustatyti sunku.

⁹⁹ Polish Parliament Shelves Legislation//<<http://www.neww.org.pl/en.php/news/news/1.html?&nw=936&re=3>>; [žiūrėta 2006-11-05].

7.GYVYBĖS IR MOTERS PRIVATUMO VERTYBIŲ SANTYKIO PROBLEMA LIETUVOS NACIONALINĖJE TEISĖJE

Mūsų šalies visuomenėje vis dar girdime nenorą pripažinti negimusio žmogaus teisę į gyvybę. Iš dalies tai yra ilgą laiką tarpą vyravusios sovietinės pasaulėžiūros pasekmė. Čia, jaučiant didelį trūkumą visuomenės švietimo kontracepcijos klausimais, o taip pat ir pačių kontraceptinių priemonių deficitą, abortas buvo pripažįstamas viena iš šeimos planavimo priemonių ir absoliučiai priskirtas prie privačių moters interesų. Tuomet tai atrodė natūralu, įprasta, visiems priimtina. Mūsų valstybė pasirinko europietiškąjį kelią, kur, deja, abortai taip pat nėra draudžiami, tačiau čia paliekama šalių apsisprendimo laisvė.

7.1 Gyvybė kaip vertybė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁰⁰ 18 str. teigiama jog žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės – vadinasi, atsižvelgiant į anksčiau išdėstytus filosofinius prigimtinės teisės principus, ir negimusio žmogaus teisę į gyvybę yra prigimtine. Todėl, remiantis šia Konstitucijos nuostata, moters privatumas negali užimti pirmumo pozicijos prieš žmogaus gyvybės vertę. 19 str. sakoma, jog žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas. Čia vertėtų grįžti prie Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išdėstytos nuomonės mirties bausmės panaikinimo tema, kur kalbama ir apie gyvybės vertę: „...žmogaus gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo“¹⁰¹. Suprantama, jog gyvybė kaip vertybė yra aukščiau įstatymo, ir tik teisę į gyvybę o ne pačią gyvybę gali saugoti įstatymas.

Apie būtinybę skirti žmogaus gyvybę kaip vertybę ir teisę į gyvybę, kalba ir Alfonsas Vaišvila straipsnyje „Bausmės problema teisinėje valstybėje: mirties bausmės aporija“: „Gyvybė yra materialinis teisės gyventi substratas, suteikiantis šiai teisei prasmę kaip to substrato ginties priemonei. Teisė gyventi – tai individo reikalavimas visuomenei pripažinti jo

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=274999>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ //<<http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n811209a.htm>>; [žiūrėta 2006-09-17].

gyvybę neliečiama vertybe ir kartu tos teisės turėtojo išipareigojimas neliesti tokios pat artimo vertybės“¹⁰². Taip dar kartą patvirtinama, jog gamtoje gyvybės vertė nėra determinuota. Gyvybės vertę determinuoja visuomenė, postuluodama vertybe (prigimtinės teisės pozicija) ir tikėjimo objektu (hermeneutinis požiūris). Teisės paskirtis - šią vertybę saugoti.

7.2 Nėštumo nutraukimo tvarkos prieštaravimas Lietuvos įstatymuose

1955 metais lapkričio 23 d. TSRS AT Prezidiumas priėmė nutarimą, kuriuo buvo leidžiama nutraukti nėštumą pagal moters norą. Lietuva, tuo metu įėjusi į TSRS sudėtį, nebuvo išimtis. Taigi ir čia buvo įteisintas abortas, kaip viena iš šeimos planavimo priemonių. 1960 metais Lietuvoje buvo atlikta apie 36 500¹⁰³ abortų operacijų, 1970, 1980 m. – apie 45 300¹⁰⁴. Tais laikais šie skaičiai nieko nestebino, juo labiau, kad beveik jokių kontraceptinių priemonių nebuvo žinoma ar bent jau nebuvo apie jas plačiau kalbama.

Atgavus nepriklausomybę mažai kas keitėsi. Suprantama, turėjo būti keičiami atkurtos Lietuvos valstybės įstatymai, bet abortų legitimumo prieštaravumo klausimas mažiausiai kam rūpėjo. Kita vertus, daugiau nei 35 metus abortas, laikytas viena iš šeimos planavimo priemonių, tapęs neteisėtu, galėjo to meto visuomenėje sukelti begalę neigiamų pasekmių. Taigi, aborto įteisinimas ir po nepriklausomybės atkūrimo taip ir liko galioti.

1994 metais Lietuvos sveikatos apsaugos ministro įsakymu buvo patvirtinta ir dabar tebegaliojanti nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka¹⁰⁵. Čia pripažįstama moters teisė nutraukti nėštumą iki 12 savaičių, jei nėra šiai operacijai kontraindikacijų. Didesnį nei 12 savaičių nėštumą galima nutraukti jei gresia pavojus moters gyvybei ar sveikatai. Visais atvejais abortas turi būti atliekamas tik ligoninės ginekologijos skyriuje, o mikroabortas (iki 4 sav.) – ir moterų konsultacijoje. Nepilnametėms nėštumas nutraukiamas vieno iš tėvų ar juos atstovaujančių asmenų prašymu. Dėl nėštumo motinos gyvybei ir sveikatai gresiančio pavojaus, jis gali būti nutraukiamas neatsižvelgiant į nėštumo laiką. Šiame įsakyme yra išvardintos ligos ir būsenos, pavojingos moters bei vaisiaus sveikatai ir gyvybei. Manytume, kad ši, Ministro

¹⁰² Vaišvila A. Bausmės problema teisinėje valstybėje: mirties bausmės apriorija// Teisės problemos, 1997 Nr. 1. P. 38.

¹⁰³ Skrinkas R. G. Abortų statistika//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/STa.htm>>; [žiūrėta 2006-03-18].

¹⁰⁴ Skrinkas R. G. Abortų statistika//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/STa.htm>>; [žiūrėta 2006-03-18].

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=14276&p_query=n%EB%F0tumo%20nutraukimas&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-03-18].

įsakymu patvirtinta nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarka yra prieštaringa ir būtina tobulinti. Juo labiau, kad kai kurios ligos, nurodytos šiame akte, yra seniai išgydomos (pvz., raudoniukė) be pavojaus kūdikio sveikatai ir nebepripažįstamos nėštumo nutraukimo priežastimi: „Apie medicinos pažangą ir galimybes apsaugoti motinų ir jų negimusių kūdikių sveikatą liudija J.G. Schenkerio ir E. Luttwako pranešimas, kuriame autoriai sugretino 19 moterų nėštumų ir gimdymų eigos rezultatus, gautus esant antiksčių žievės hipertrofijai (vadinamasis Cushingo kompleksas) ar dėl šių liaukų auglio pašalinus antinksčius. Visos jos pagimdė vaikus ir nė viena jų nemirė“¹⁰⁶.

7.3 Teisė į gyvybę pripažįstama nuo gimimo

Niekam nekyla abejonių, jog mūsų šalyje gyvybė saugoma tik nuo gimimo. Tai visų pirma patvirtina Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas¹⁰⁷, kuriame teigiama, kad vaiko gimimas yra „gyvo vaisiaus išstūmimas ar ištraukimas iš moters organizmo“, vaiko gimimo momentas – „viso gyvybingo vaisiaus pasirodymas iš moters organizmo“, jo gyvybingumą rodantys požymiai – „savarankiškas kvėpavimas ar širdies plakimas“. Nuo gimimo momento vaikas jau laikomas žmogumi, turinčiu tam tikras teises ir pareigas. Tai ar nevertėtų jo ir šiame įstatyme vadinti jau ne vaisiumi, o kūdikiu ar naujagimių?

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse¹⁰⁸ taip pat apibrėžiamas žmogaus, t. y. fizinio asmens gimimo momentas – pirmas savarankiškas naujagimio įkvėpimas. Teisių, kurias įstatymai pripažįsta pradėtam, bet dar negimusiam vaikui, atsiradimas priklauso nuo jo gimimo. Vadinasi, negimęs žmogus jokių teisių neturi.

Kalbant apie baudžiamąją teisę, reikėtų paminėti, jog Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas¹⁰⁹ numato bausmę už neteisėtą abortą, kuomet jis atliekamas ne sveikatos priežiūros įstaigoje ar neturinčio teisės daryti aborto operacijas specialisto net apie tai žinant nėščiai moteriai. Taip pat numatyta bausmė ir už privertimą darytis neteisėtą abortą panaudojant tam fizinę ar psichologinę prievartą. Už šias nusikalstamas veikas numatytos ne itin griežtos

¹⁰⁶ Skrinckas R. G. Pseudoargumentai žudyti//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/Pmedic.htm>>; [žiūrėta 2006-05-07].

¹⁰⁷ Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=165029&p_query=&p_tr2=>>; [žiūrėta 2006-09-14].

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280349>; [žiūrėta 2006-09-14].

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280488>; [žiūrėta 2006-09-14].

bausmės, tokios kaip pavyzdžiui, viešieji darbai, areštas, atėmimas teisės verstis tam tikra veikla, ar laisvės apribojimas iki 2 metų.

Taigi, minėti įstatymai aiškiai įtvirtina teisę į gyvybės apsaugą tik nuo gimimo, o menkos bausmės už neteisėtą aborto operaciją ar priverčiamą darytis abortą parodo negimusio žmogaus menkavertiškumą mūsų įstatymuose.

Nenoras keisti žmogaus gyvybės pradžios apsaugos momentą argumentuojamas šiais minėtais įstatymais. Tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra kalbama apie žmogaus teisę į gyvybę tik nuo gimimo. Atsižvelgiant į tai, jog žmogaus teisės yra prigimtinės, galbūt reikėtų vadovautis prigimtinės teisės principais? Kitas klausimas – ar galima nėštumo nutraukimo operaciją reglamentuoti įsakymu? Kita vertus, įstatymų leidėjai puikiai žino, jog nėštumo nutraukimo operacijos tvarką perkeliant į įstatymo lygmenį, jis gali tuoj pat tapti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo svarstymo objektu.

7.4 Negimusio žmogaus apsauga Lietuvos teisės įstatymų projektuose

Tuoj po nepriklausomybės atkūrimo nebuvo itin domėtasi negimusio žmogaus teise į gyvybę. Galbūt kalta susiklosčiusi politinė situacija, kuomet politikams labiau rūpėjo nepriklausomybės atkūrimas, o ne gyvybės vertės analizavimas. Tačiau, žengiant europietiškuoju keliu, nebuvo pamiršta 1998 m. panaikinti mirties bausmė. Ir tik 1996 m. buvo parengtas ir 2002 m. pateiktas svarstymui „Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo“¹¹⁰ projektas (atmestas nuo 2005-03-22). Čia teisė į abortą priskiriama prie reprodukinių žmogaus teisių. Numatytas net sterilizacijos metodas, kurį galima pasirinkti jei šeimoje yra du ar daugiau vaikų, jei nėštumas buvo nutrauktas tris ir daugiau kartų ir pan. Patvirtintus tokį įstatymą būtų žengtas dar vienas žingsnis abortų teisėtumo labui.

Padėtis ima keistis tik perėjus į naują amžių, kuomet imta daugiau domėtis žmogaus teisėmis bei laisvėmis, nepamirstant ir negimusio žmogaus teisių. 2002 m. buvo pateiktas „Lietuvos Respublikos embriono ir genomo įstatymo“¹¹¹ projektas. Čia jau kalbama apie embriono apsaugos principus: 1. Kiekviena pradėta žmogiškoji būtybė turi prigimtine teisę į gyvenimą; 2. Nuo pradėjimo momento iki natūralios mirties visi žmonės turi lygias teises į orų ir

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas
//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170862&p_query=&p_tr2=>; [žiūrėta 2006-09-14].

¹¹¹ Lietuvos Respublikos embriono ir genomo įstatymo projektas
//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=181663&p_query=&p_tr2=>; [žiūrėta 200-09-14].

visavertį gyvenimą. Embrionas turi būti apsaugotas nuo piktnaudžiavimo technologijomis, kaip pvz., draudžiama sunaikinti embrioną prieš jam įsitvirtinant gimdoje arba perkelti moteriai svetimą kiaušialąstę ar embrioną. Šis projektas buvo parengtas siekiant įgyvendinti Europos Tarybos 1997 m. Konvencijos dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos) ir jos 1998 m. Papildomo protokolo dėl žmonių klonavimo uždraudimo nuostatas. Po mėnesio šis projektas buvo šiek tiek pataisytas, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Europos teisės departamento pateiktą išvadą: „Europos žmogaus teisių konvencijos 8 str. įtvirtina kiekvieno asmens teisę į pagarbą jo privačiam ir šeimos gyvenimui, o Konvencijos 2 str. gina *kiekvieno asmens* teisę į gyvybę, tačiau nekalba apie pradėtos gyvybės teisę į gyvenimą. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 3 straipsnis įtvirtina kiekvieno asmens teisę į jo fizinio vientisumo gerbimą. Minėto Europos žmogaus teisių konvencijos 2 str., įtvirtinančio teisę į gyvybę, taikymo praktika rodo, kad gyvybė yra *ginama būtent nuo gimimo momento*, kadangi šis klausimas yra automatiškai susijęs su abortų teisėtumo problema. Todėl nurodome, kad projekto 3 str. 1 ir 2 dalių nuostatos, numatančios kiekvienos *pradėtos žmogiškos būtybės* prigimtine teisę į gyvenimą bei teisę į orų bei visavertį gyvenimą *nuo pradėjimo momento* neatitiktų Europos žmogaus teisių konvencijos 2 bei 8 str. taikymo praktikos, kadangi nepaliktų moteriai tinkamos apsisprendimo teisės“¹¹². Panašią išvadą pateikia ir Teisės departamentas. Vėliau antrasis embriono apsaugos principas buvo pakeistas taip: 2. Žmogaus embrionui ir genomui valstybė garantuoja šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose reglamentuotą teisinę apsaugą. Taigi, nuo bandymo apsaugoti gyvybę iki gimimo, grįžtama ir vėl prie tų pačių žmogaus apsaugos nuo gimimo momento nuostatų.

2005-04-20 buvo įregistruotas „Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo“ projektas. Lietuvos lenkų rinkimų akcijos lyderis Seimo narys Valdemaras Tomaševskis pasiūlė įstatymą, kuris saugos žmogaus gyvybę nuo pradėjimo momento. Jo pateiktame šio projekto aiškinamajame rašte nurodoma, jog „dėl aiškaus apibrėžimo, kad žmogaus gyvybė prasideda prenatalinėje fazėje, stokos, susiklostė tokia padėtis, kai nėštumo, ypač iki 12 savaitės, nutraukimas neturi jokių teisinių ir moralinių pasekmių. Tai šiandien vienas iš veiksnių, sąlygojančių žemą visuomenės moralinį lygį ir kritišką demografinę situaciją“¹¹³. V. Tomaševskio nuomone šis įstatymas atspindi Katalikų bažnyčios, popiežiaus Jono Pauliaus II pamokymus, taip pat mūsų piliečių lūkesčius, nepamirštant ir Airijos bei Lenkijos praktikos šioje srityje. Šiame projekte teigiama, jog „gyvybė yra fundamentali žmogiškoji vertybė, o

¹¹² Lietuvos Respublikos Europos teisės departamento išvada „Dėl pateikto Lietuvos Respublikos embriono ir genomo apsaugos įstatymo projekto Nr. IXP-1855 atitikimo Europos Sąjungos teisei“

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=188625&p_query=&p_tr2=>; [žiūrėta 2006-09-14].

¹¹³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254262&p_query=vaisius&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-09-14].

rūpinimasis gyvybe ir sveikata – viena pagrindinių valstybės, visuomenės ir piliečių pareigų...“¹¹⁴. Šis įstatymas numato nėščios moters medicininę, socialinę, teisinę globą, moksleivių mokymo organizavimą apie gyvybę prenatalinėje fazėje. Šiame projekte išskiriami trys galimi nėštumo nutraukimo atvejai: 1) nėštumas gresia nėščios moters gyvybei ar sveikatai; 2) prenataliniai tyrimai arba kitos medicinos prielaidos rodo didelę tikimybę, jog vaisius bus sunkiai ir nepagydomai pažeistas arba sirgs nepagydoma, jo gyvybei gresiančia liga; 3) yra pagrįstų įtarimų jog nėštumas atsirado dėl baudžiamų veikslių. Šiame projekte pateikiami ir Civilinio bei Baudžiamąjį kodekso pakeitimai. Civiliniame kodekse siūloma suteikti veiksnumą ir pradėtam vaikui, tačiau turtines teises ir įsipareigojimus jis įgauna tik su sąlyga, jog gimis gyvas. Baudžiamajame kodekse su tam tikromis išimtimis siūloma pradėto vaiko nužudymą, jo kūno pažeidimą ar sveikatos sutrikdymą traktuoti kaip nusikaltimą. Tačiau, kaip matyti iš Teisės departamento išvadose pateiktų pastabų ir vėl argumentuojama atsižvelgiant į tarptautinius žmogaus teisių dokumentus, kuriuose nekalbama apie pradėtos gyvybės teisę į gyvenimą. Pataisytas projektas dar kartą buvo pateiktas svarstymui. Čia jau atsižvelgiama į Teisės departamento išvadose pateiktas pastabas, todėl nelieka anksčiau pateiktų Civilinio bei Baudžiamąjį kodekso pateiktų pataisų. Dar labiau painus tampa negimusio vaiko teismo klausimas: „Vaikas prenatalinėje fazėje turi visas civilinės teisės saugomas turtines ir asmenines neturtines teises, tačiau turtinės teisės ir pareigos jam atsiranda nuo gimimo momento“¹¹⁵. Nepaisant visų trūkumų Teisės departamento išvadoje pateiktos pastabos beveik tos pačios, kartojant, kad tarptautiniai žmogaus teisių aktai nenumato žmogaus gyvybės apsaugos nuo pradėjimo momento. 2006-03-14 ir vėl pateikiamas minėto įstatymo pataisytas projektas. Čia jau nebelieka antrosios nėštumo nutraukimo sąlygos. Tačiau Teisės departamento pateiktos pastabos ir vėl lieka panašios.

Nepaisant šių projektų nesėkmės Seime, tai sukėlė aršias diskusijas tiek spaudoje, tiek ir tarp visuomenės narių. Kyla klausimas, kodėl parodomas toks nenoras keisti įstatymus, argumentuojant vien tik į tarptautinius žmogaus teisių apsaugos dokumentus? Nė vienas iš anksčiau nurodytų Europos žmogaus teisių dokumentų neįvardija konkretaus žmogaus gyvybės apsaugos momento, bet tuo pačiu ir neįtvirtina jo teisės į gyvybę tik nuo gimimo. Todėl reiktų manyti, jog tiek Europos teisės aktai, tiek ir Lietuvos Respublikos Konstitucija negali būti kliūtimi siekiant abortų draudimo.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254261&p_query=vaisius&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-09-14].

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas (2) //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259233&p_query=vaisius&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-09-14].

8. ABORTAI JAV TEISINĖJE SISTEMOJE

Vertėtų persikelti į kitą žemyno pusę ir pabandyti paanalizuoti JAV problemas, susijusias su abortų legitimumu. Dar 1983 metais Amerikos Senato teisingumo komitetas pastebėjo, jog „JAV nėra reikšmingų teisinių kliūčių moteriai nutraukti nėštumą“. Po šio pranešimo praėjus daugiau nei dvidešimčiai metų, padėtis keičiasi. Nepaisant statistikos duomenų (žr. Priedai – lentelė nr. 4), jog JAV pagal abortus pirmauja pasaulyje (nuo abortų įteisavimo atlikta apie 40 mln. nėštumo nutraukimo operacijų ir vidutiniškai po 4 tūkst. per dieną), šioje šalyje bene aršiausiai kovojama už abortų uždraudimą. Čia, kaip matysime, esama kiek kitokios praktikos ir išgirstama vis daugiau teigiamų nuomonių abortų draudimo labui.

Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Džordžas Bušas, „tik įžengęs į Baltuosius Rūmus atsiribojo nuo tarptautinių šeimos planavimo organizacijų, pasisakančių už abortus. Šioms organizacijoms, pareiškė supervalstybės prezidentas, nebus skiriama lėšų iš federalinio biudžeto“¹¹⁶. Jo dėka kiekvienas sausio 19 –tos dienos sekmadienis yra skelbiamas Nacionaline žmogaus gyvybės šventumo diena. Dar 2003 metų sausio 22 dieną „tiesioginiu televizijos ryšiu kreipdamasis į Vašingtone, prie Tomo Džefersono monumento, susirinkusius „Žygio už gyvybę“ dalyvius, prezidentas Dž. Bušas priminė: „Pagarba teisei gyventi ragina mus rūpintis ligoniais ir mirštančiais, asmenimis, turinčiais negalią ir įgimtų defektų, bei visais, kurie yra silpni ir pažeidžiami. Ir ši akivaizdi tiesa taip pat kviečia mus vertinti ir ginti gyvybę tų nekaltų kūdikių, kurie laukia, kol bus pagimdyti“¹¹⁷. Tačiau buvęs prezidentas Billas Clintonas bei Džordžas Bušas vyresnysis buvo abortų legitimumo šalininkai.

1969 metų Amerikos žmogaus teisių konvencijos 4 str. skelbiama, jog „Kiekvienas asmuo turi teisę į savo gyvybės apsaugą. Ši teisė turi būti ginama įstatymo, ir paprastai, nuo pradėjimo momento. Niekas negali atimti jo gyvybės“¹¹⁸. Nepaisant šios nuostatos 1973 metais byloje *Roe v. Wade*¹¹⁹ JAV Aukščiausiasis Teismas įteisino abortą per pirmąjį nėštumo trimestrą. Antruoju bei trečiuoju trimestro laikotarpiu abortas buvo leistinas tik atsakingai įvertinus moters sveikatos būklę bei gemalo gyvybingumą (paprastai gemalo gyvybingumo taisyklė taikoma nuo

¹¹⁶ Ar turi moteris teisę į abortą?//<<http://www.spa.lt/skaiitykla.phtml>>; [žiūrėta 2006-08-25].

¹¹⁷ Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18].

¹¹⁸ American Convention on Human Rights//<<http://www.answers.com/topic/american-convention-on-human-rights>>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹¹⁹ Case *Roe v. Wade* (No. 70-18)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Roe%20v.%20Wade&url=/supct/html/historics/US_SC_CR_0410_0113_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20].

tada, kuomet kūdikis jau gali savarankiškai ar su medicinos pagalba išgyventi). Šio Teismo teigimu, abortų įteisinimą lėmė didelis moterų mirtingumas bei sveikatos sutrikdymas, kurių priežastimi buvo kriminaliniai abortai, dažniausiai atliekami antisanitarinėmis sąlygomis bei nekvalifikuotų gydytojų. “JAV pareigūnai tiesiog pasirinko mažesnę blogybę iš dviejų, tačiau nesusimąstė nei apie abortų priežastis, nei apie jų pasekmes”¹²⁰. Kartu su šiuo sprendimu po visą Ameriką nusirito didžiulė abortų banga.

Kita byla, nagrinėta 1973 metais, buvo *Doe V. Bolton*¹²¹. Šiuo Amerikos Aukščiausio Teismo sprendimu buvo panaikinta Džordžijos valstijos abortų teisė, numatanti teisę nutraukti nėštumą tik Džordžijos valstijos nuolatinėms gyventojoms.

1983 metais byloje *City of Akron v. Akron Center for Reproductive Health*¹²² Aukščiausiasis teismas išdėstė abortų teisės jurisprudenciją. Šioje byloje buvo panaikintas Ohajo valstijos nėštumo nutraukimo apribojimas laukiant 24 val. Tai buvo pripažinta kaip disponavimu vaisiumi.

1989 metais byloje *Webster v. Reproductive Health Services*¹²³ Aukščiausiasis teismas peržiūrėjo keletą Misurio valstijos įstatymų konstitucingumą, kurie riboja abortų paslaugas bei konsultacijas. Šis sprendimas susiaurino Teismo požiūrį, išdėstyta *Roe v. Wade* byloje. Sprendime buvo išdėstytos atskiros teisėjų nuomonės. Visų pirma buvo patvirtinta Misurio valstijos įstatyme numatyta nuostata, jog kiekvieno žmogaus gyvybė prasideda nuo apvaisinimo ir kiekvienas negimęs vaikas turi teisę į gyvybę, sveikatą ir apsaugą. Antra, Teismas patvirtino šios valstijos įstatyme išdėstyta nuostata, jog aborto operacijos gali būti atliekamos valstybinėse ligoninėse bei privačiose klinikose visoje valstijoje. Trečia, buvo patvirtinta įstatymo nuostata, numatanti gydytojo reikalavimą atlikti medicininius tyrimus, nustatyti ar vaisius neperžengė 12 savaičių ribos. Šie tyrimai apėmė vaisiaus išsivystymo lygio apskaičiavimus pagal jo svorį ir plaučių tūrį. Tokio pobūdžio reikalavimai siejami su tuo, jog Misurio valstijos įstatymai leidžia abortą tik iki 12 savaičių.

¹²⁰ Minkauskaitė G. Amerikiečių kunigai kovoja už negimusių kūdikių teisę ateiti į šį pasaulį //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/20040312/3-2.html>>; [žiūrėta 2006-08-30].

¹²¹ Case of *Doe V. Bolton* (No. 70-40) //<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Doe%20v.%20Bolton&url=/supct/html/historics/US_SC_CR_0410_0179_ZC1.html>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹²² Case of *City of Akron v. Akron Center for Reproductive Health, Inc.* (No. 81-746) //<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=city%20of%20Akron&url=/supct/html/historics/US_SC_CR_0462_0416_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹²³ Case of *Webster v. Reproductive Health Services* (No. 88-605) //<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Webster&url=/supct/html/historics/US_SC_CR_049_0490_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20].

1992 metais Amerikos Aukščiausiasis teismas byloje *Planned Parenthood v. Casey*¹²⁴ atsiribojo nuo pirmiau nustatytų nėštumo nutraukimo terminų. Šioje byloje buvo ginčijamas Pensilvanijos valstijos abortų įstatymo prieštaravimas JAV Konstitucijai. Šiuo sprendimu Teismas paskatino daugybę nuomonių patvirtinti teisę į abortą bei patarė pačioms valstijoms nustatyti vaisiaus pripažinimo žmogumi ribas ir nėštumo nutraukimo tvarką.

2000 metais Teismas byloje *Stenberg v. Carhart*¹²⁵ panaikino Nebraskos valstijoje įtvirtintą įstatymą, kuriame buvo draudžiami dalinio gimimo abortai.

Taigi, visi paskutiniai minėti sprendimai (išskyrus *Stenberg v. Carhart*) tik parodo Teismo norą suteikti valstijų veiksniams laisvę sprendžiant abortų teisėtumo problemas.

Tuo bene pirmoji pasinaudojo Pietų Dakota. Ji nusprendė priimti įstatymą, iš esmės visais atvejais draudžiantį abortą, išskyrus realią grėsmę moters sveikatai. Už neteisėtą nėštumo nutraukimo operaciją numatyta 5 metų kalėjimo bausmė ir 5 tūkst. JAV dolerių bauda. „Pagrindinė abortus draudžiančio įstatymo propaguotoja demokratė senatorė Julie Bartling teigia: mano nuomone, atėjo laikas Pietų Dakotos teisei sistemai pasirūpinti šiuo klausimu ir apsaugoti negimusių vaikų teises ir gyvybes“¹²⁶. Nepaisant oponentų tvirtinimo, jog šis teisės aktas yra antikonstitucinis, 2006 metų birželio 1 d. įstatymas buvo priimtas balsuojant valstijos Senato nariams – „už“ – 23 balsai, „prieš“ – 12 balsų. Įstatymas buvo ketintas leisti peržiūrėti Aukščiausiajam teismui remiantis ankstesne *Roe v. Wade* byloje įtvirtinta taisykle. Prognozuojama, jog ir per daugelį kitų JAV valstijų nusiris abortų draudimo banga.

Kasmet sausio 22 dieną protesto akcijomis Jungtinėse Amerikos Valstijose minima abortų įteisavimo diena.

Tačiau kaip ir kitose šalyse, taip ir JAV, vyrauja ir neigiamos pozicijos, neprieštaraujančios abortų teisėtumui ir net gi priešingai – parodančios abortų įteisavimo svarbą. Tai įvairūs feministiniai judėjimai, organizacijos, pasisakančios už moters teisę į abortą. Yra net ir tokių, manytumei, absurdiškų teiginių abortų teisėtumo labui, kuriuos savo knygoje „Keistoka ekonomika“ („Freakonomiks“) pateikia amerikiečių ekonomistai Styven Levit ir Stefon Dubner. 1999 metais Styveną Levitą sudomino faktas, kad per pastaruosius dešimtmečius smarkiai sumažėjo nusikalstamumo banga Amerikoje: „Pasitelkęs statistinius duomenis, mokslininkas apskaičiavo, kad nusikalstamumo kreivė pradėjo žemėti lygiai po aštuoniolikos metų, kai Aukščiausiasis Teismas priėmė nutarimą legalizuoti abortus. Dar labiau mokslininką nustebino

¹²⁴ Case of *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey* (Nos. 91-744, 91-902)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Planned%20Parenthood&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0505_0833_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹²⁵ Case of *Stenberg v. Carhart* (99-830) 530 U.S. 914 (2000)

//<<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Stenberg&url=/supct/html/99-830.ZS.html>>; [žiūrėta 2006-10-20].

¹²⁶ Paleckis M. Pietų Dakota rengiasi abortų uždraudimui – kas už, kas prieš?

//<<http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai?item=129>>; [žiūrėta 2006-10-20].

faktas, kad penkiose valstijose nusikalstamumas pradėjo mažėti trejais metais anksčiau. Pasirodė, kad būtent šiose valstijose trejais metais anksčiau buvo panaikintas abortų draudimas. Išanalizavęs kitus faktorius, lemiančius kriminogeninę situaciją (didesnis policininkų skaičius, stipresnė ekonomika ir t.t.), ekonomistas priėjo stulbinančią išvadą, kad būtent abortų legalizavimas tapo svarbiausiu veiksmu, net 30-40 procentų sumažinusių nusikaltimų skaičių JAV devintąjį praėjusio šimtmečio dešimtmetį. Tyrimai taip pat parodė, kad tose valstijose, kur abortų skaičius buvo didžiausias, nusikalstamumas buvo mažiausias. Mokslininkas daro išvadą, kad dažniausiai aborto būdu „atsisakoma“ nenorimų kūdikių, kurie ateityje būtų nemylimi, apleisti ir galėtų tapti potencialiais nusikaltėliais“¹²⁷.

Nepaisant kai kurių abortų šalininkų nuomonių, vis dėlto, reikia pripažinti, jog Jungtinėse Amerikos Valstijose jau aidi pirmieji pergalės dūžiai abortų draudimo labui. Lyginat Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Amerikos Aukščiausiojo Teismo praktiką, vertėtų pripažinti, jog JAV teismas yra drąsesnis, išsakydamas savo poziciją abortų draudimo klausimu.

¹²⁷ Kraniauskaitė J. Abortai mažina nusikalstamumą//<<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?data=2005-05-05&id=1114798127>>; [žiūrėta 2006-10-25].

IŠVADOS

1. Siekiant pateisinti (legitimuoti) abortą (nėštumo nutraukimą) susiduriama su dviejų vertybių konkurencija: gyvybės iki gimimo ir moters privatumo (teisės disponuoti savo kūnu ar jo dalimi). Abortų priešininkai iškelia gyvybės iki gimimo vertybę aukščiau už moters privatumą, o šalininkai atvirkščiai – moters privatumą laiko svarbesne vertybe. Abortų pateisinimas ar draudimas Europos Sąjungoje paliktas nacionalinės teisės kompetencijai. Abortų pritarimo (nepritarimo) klausimo sprendimas Lietuvoje iš esmės priklauso nuo to, kokią tradiciją pasirinks ir ateityje taikys Lietuvos visuomenė.

2. Šiuo metu Lietuvoje dominuoja tradicinė krikščioniška (katalikiška) vertybių hierarchijos samprata. Katalikų bažnyčia gyvybę iki gimimo pripažįsta žmogumi nuo pat pradėjimo momento. Tokiai nuostatai neprieštaruoja ir prigimtinių teisės (žmogaus proto) bei biomedicininiai argumentai, iš kurių seka, kad žmogaus, kaip mąstančios būtybės potencialas atsiranda nuo pat kiaušinėlio apvaisinimo, ir be jokio kokybinio vystymosi pobūdžio susiformuoja gimstantis kūdikis, o po to pilnai subrendęs žmogus.

3. Žmogaus gyvybės bei privatumo vertybių santykio konfliktas Europos Sąjungos viršnacionalinėje teisėje, galima teigti, jog sprendžiamas moters privatumo naudai. Tai parodo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Šis Teismas, nepaisant atskirų teisėjų nuomonių, vis dar vengia išsakyti savo pozicijas žmogaus gyvybės apsaugos nuo pradėjimo momento labui, atiduodamas apsisprendimo galią į valstybių nacionalinės teisės „rankas“. Tai rodo, kad, viena vertus, Europos Sąjungoje sprendžiant nėštumo nutraukimo pateisinimo klausimą nesutariama dėl gyvybės iki gimimo ir moters privatumo vertybių santykio. Kita vertus, Europos Sąjungos lygmenyje vis didesnę galią įgyja moderni vertybių hierarchijos samprata, kuri asmens privatumui suteikia prioritetinę vertę.

4. Tik keletas Europos valstybių yra užėmę abortų draudimo pozicijas. Tuo tarpu kitos šalys, kaip pavyzdžiui, Vokietija, net nepaisydama Konstitucinio Teismo nuomonės, drąsiai žengia abortų legitimumo keliu.

Lenkija – tik viena iš nedaugelio Europos valstybių, kur abortai yra draudžiami. Atsižvelgiant į oponentų prieštaravimus bei rėmėjų nuomones, sunkoka daryti pagrįstas išvadas ar tokia abortų draudimo praktika pateisino Lenkijos lūkesčius.

5. Lietuvą taip pat galima priskirti prie šalių, atiduodančių pirmumo teisę moters privatumui, ir tai prieštaruoja Lietuvoje propaguojamai vertybių hierarchijos sampratai. Čia

žmogaus gyvybė saugoma tik nuo gimimo. Dar prieš ketvertą metų pasirodė pirmieji bandymai kriminalizuoti abortus. Lietuvos Respublikos embriono ir genomo įstatymas bei Gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymas taip ir „neišvydo dienos šviesos“. Pagrindiniai tokios praktikos argumentai remiasi tuo, jog tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos dokumentai nenumato žmogaus gyvybės apsaugos nuo pradėjimo momento.

6. Jungtinėse Amerikos Valstijose jau žengti pirmieji žingsniai abortų kriminalizavimo link. Tai palaipsniui savo sprendimuose darė JAV Aukščiausiasis Teismas, o vėliau tuo pasinaudojo ir valstijos. Pietų Dakota tapo pirmąja, kuri uždraudė abortus beveik visais atvejais.

Naudotos literatūros sąrašas:

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=274999>; [žiūrėta 2006-10-20];

2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280488>; [žiūrėta 2006-09-14];

3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=280349>; [žiūrėta 2006-09-14];

4. Vaiko gimimo momento nustatymo įstatymas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=165029&p_query=&p_tr2=>;
[žiūrėta 2006-09-14];

5. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 1994 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. 50 „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=14276&p_query=n%EB%F0tumo%20nutraukimas&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-03-18];

6. Lietuvos Respublikos Europos teisės departamento išvada „Dėl pateikto Lietuvos Respublikos embriono ir genomo apsaugos įstatymo projekto Nr. IXP-1855 atitikimo Europos Sąjungos teisei“ //<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=188625&p_query=&p_tr2=>;
[žiūrėta 2006-09-14];

7. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projekto

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254262&p_query=vaisius&p_tr2=2>; [žiūrėta 2006-09-14];

8. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=114048>; [žiūrėta 2006-10-18];

9. Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija//<<http://bioetika.sam.lt/dok/liet/konv/zmo.htm>>;
[žiūrėta 2006-10-18];

10. Konstitucija Europai//<http://europa.eu/constitution/lt/lstoc2_lt.htm>; [žiūrėta 2006-10-18].

Projektai:

1. Lietuvos Respublikos reprodukcinės sveikatos įstatymo projektas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=170862&p_query=&p_tr2=>;

[žiūrėta 2006-09-14];

2. Lietuvos Respublikos embriono ir genomo įstatymo projektas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=181663&p_query=&p_tr2=>;

[žiūrėta 200-09-14];

3. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=254261&p_query=vaisius&p_tr2=2

>; [žiūrėta 2006-09-14];

4. Lietuvos Respublikos gyvybės prenatalinėje fazėje apsaugos įstatymo projektas (2)

//<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=259233&p_query=vaisius&p_tr2=2

>; [žiūrėta 2006-09-14].

Specialioji literatūra:

1. Aristotelis. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1990;

2. Arlauskas S. Socialinis ir procedūrinis teisingumas teisiniame diskurse//Jurisprudencija. 2006, Nr. 8(86);

3. Arlauskas S. Turiningieji teisės pagrindai. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 2005;

4. Gadamer H.G. Istorija. Menas. Kalba. Vilnius: Baltos lankos, 1999;

5. Gulyga A. Kantas. Vilnius: Mintis, 1989;

6. Hartmannas N. Žmogaus padėtis pasaulyje//Problemos. 1997, Nr. 8;

7. Hegel G. W. F. Teisės filosofijos apmatai. Vilnius: Mintis, 2000;

8. Jovaišas K. Žmogaus teisių katekizmas. Vilnius: K. Jovaišo personalinė įmonė: Teisės institutas, 2006;

9. Jungas C. G. Šiuolaikinio žmogaus sielos problema//Problemos. 1997, Nr. 11;

10. Jusuf Al-Karadawi Dr. Kas leistina ir kas draudžiama Islame. Kaunas: Arx Baltika, 2005;

11. Kantas I. Dorovės metafizikos pagrindai. Vilnius: Mintis, 1980;

12. Kantas I. Praktinio proto kritika. Vilnius: Mintis, 1987;

13. Katalikų bažnyčios katekizmas. Vilnius: Tarpdiecezinė Katechetikos Komisijos leidykla; 1997;

14. Jo šventenybė XIV Dalai Lama. Keturios tauriosios tiesos. Kaunas: R. Anankos leidykla, 2004;
15. Leonas P. Teisės filosofijos istorija. Vilnius: Mintis, 1995;
16. Lokas Dž. Esė apie pilietinę valdžią. Vilnius: Mintis, 1992;
17. Sudarė Maksimaitis M. Užsienio teisės istorijos chrestomatija. Vilnius: Lietuvos Teisės universitetas, 1999;
18. Mill J. S. Apie laisvę. Vilnius: Mintis, 1995;
19. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Vilnius: Eugrimas, 2001;
20. Rogers A., D. de Bousingen D. Bioetika Europoje. Vilnius: Kultūra, 2001;
21. Ruso Ž. Ž. Rinktiniai raštai. Vilnius: Mintis, 1979;
22. Schiller F. Laiškai apie estetinį žmogaus ugdymą. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1999;
23. Schopenhauer A. Parerga ir paralipomena. Vilnius: Pradai, 2001;
24. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985;
25. Vaišvila A. Bausmės problema teisinėje valstybėje: mirties bausmės aporija//Teisės problemos. 1997, Nr. 1;
26. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 2001.

TEISMŲ PRAKTIKA:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1998/n811209a.htm>
2. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika:
 - 1) Case of *Pretty v. The United Kingdom* 2346/02 [2002] ECHR 427 (29 April 2002) //<<http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/2002/427.html>>; [žiūrėta 2006-11-08];
 - 2) Case of *Vo v. France* 53924/00 [2004] (8 July 2004) //<<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Vo%20%7C%20v.%20%7C%20France&sessionId=9754847&skin=hudoc-en>>; [žiūrėta 2006-11-08].

3. JAV Aukščiausiojo Teismo praktika:

1) Case *Roe v. Wade* (No. 70-18)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Roe%20v.%20Wade&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0410_0113_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20];

2) Case of *Doe V. Bolton* (No. 70-40)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Doe%20v.%20Bolton&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0410_0179_ZC1.html>; [žiūrėta 2006-10-20];

3) Case of *City of Akron v. Akron Center for Reproductive Health, Inc.* (No. 81-746)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=city%20of%20Akron&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0462_0416_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20];

4) Case of *Webster v. Reproductive Health Servines* (No. 88-605)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Webster&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0492_0490_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20];

5) Case of *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey* (Nos. 91-744, 91-902)

//<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Planned%20Parenthood&url=/supct/html/historics/USSC_CR_0505_0833_ZO.html>; [žiūrėta 2006-10-20];

6) Case of *Stenberg v. Carhart* (99-830) 530 U.S. 914 (2000)

//<<http://www.law.cornell.edu/supct/search/display.html?terms=Stenberg&url=/supct/html/99-830.ZS.html>>; [žiūrėta 2006-10-20].

Dokumentai ir kiti tekstai iš interneto svetainių:

1. Abortion law//<<http://www.federa.org.pl/english/abortion.htm>>; [žiūrėta 2006-11-05];

2. Abortion in Finland//<<http://www.answers.com/topic/abortion-in-finland>>; [žiūrėta 2006-11-25];

3. Abortion in Germany//<<http://www.answers.com/topic/abortion-in-germany>>; [žiūrėta 2006-11-25];

4. American Convention on Human Rights//<<http://www.answers.com/topic/american-convention-on-human-rights>>; [žiūrėta 2006-10-20];

5. Arkivyskupas Tamkevičius S. Laiškas Gyvybės dienos proga

//<http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-1_gyvybes-dienos2001.html>; [žiūrėta 2006-04-21];

6. Ar turi moteris teisę į abortą?//<<http://www.spa.lt/skaitykla.phtml>>; [žiūrėta 2006-08-25];
7. Buika M. Protesto akcijomis ir pamaldomis JAV paminėtas abortų legalizavimo 30 – metis //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/2003022/04.html>>; [žiūrėta 2006-03-18];
8. Constitution of Ireland. From Wikipedia, the free encyclopedia //<http://en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Ireland#Individual_rights>; [žiūrėta 2006-11-25];
9. Hipokrato priesaika lietuvių kalba //<<http://library.kmu.lt/sveikata/pagalb/hipokrat.htm#Lietuv>>; [žiūrėta 2006-09-18];
10. History of abortion. From Wikipedia, the free encyclopedia //<http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_abortion>; [žiūrėta 2006-05-14];
11. Jagad Guru Siddhaswarupananda Paramahansa. Abortai //<<http://www.geocities.com/krisnossamone/abortai.htm>>; [žiūrėta 2006-09-24];
12. Kas tas Tibetas ir kodėl jam reikalinga jūsų pagalba? //<<http://www.straipsniai.lt/religija/puslapis/739>>; [žiūrėta 2006-10-15];
13. Klusaitė L. Gyvybės gynėjai aptarė aktualijas //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/20030620/01.html>>; [žiūrėta 2006-09-27];
14. Kraniauskaitė J. Abortai mažina nusikalstamumą //<<http://www.klaipeda.daily.lt/temp.php?data=2005-05-05&id=1114798127>>; [žiūrėta 2006-10-25];
15. Lejman I. Poland's abortion dilemma//<<http://incentraleurope.radio.cz/ice/article/80169>>; [žiūrėta 2006-11-05];
16. Minkauskaitė G. Amerikiečių kunigai kovoja už negimusių kūdikių teisę ateiti į šį pasaulį //<<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/provita/20040312/3-2.html>>; [žiūrėta 2006-08-30];
17. Moore T. On board Poland's abortion ship //<<http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3035540.stm>>; [žiūrėta 2006-11-05];
18. Paleckis M. Pietų Dakota rengiasi abortų uždraudimui – kas už, kas prieš? //<<http://www.ziniur.lt/apie/pranesimai?item=129>>; [žiūrėta 2006-10-20];
19. Parengė Skrinkas R. Pro Vita zинios//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/zin6.06.htm>>; [žiūrėta 2006-11-25];
20. Poland – Constitution//<http://www.oefre.unibe.ch/law/icl/pl00000_.html>;[žiūrėta 2006-11-05];
21. Polish Parliament Shelves Legislation //<<http://www.neww.org.pl/en.php/news/news/1.html?&nw=936&re=3>>; [žiūrėta 2006-11-05];

22. Popiežius Jonas Paulius II. Enciklika *Evangelium vitae* „Apie žmogaus gyvybės vertę bei neliečiamumą (1995 03 25)“//<<http://www.lcn.lt/b-dokumentai/enciklikos/evangelium-vitae.html>>; [žiūrėta 2006-04-09];
23. Rerichas N. Su Tarptautine moters diena//<http://siauliai.mok.lt/rerichas/m_era.htm>; [žiūrėta 2006-10-25];
24. Skrinskas R. G. Abortų statistika//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/STa.htm>>; [žiūrėta 2006-03-18];
25. Skrinskas R. G. Ar lygios tėvų teisės į kūdikį?//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/lygyb.htm>>; [žiūrėta 2006-04-10];
26. Skrinskas R. G. Pseudoargumentai žudyti//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/Pmedic.htm>>; [žiūrėta 2006-05-7];
27. Skrinskas R. G. Semantinė akrobatika//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/akrobat.htm>>; [žiūrėta 2006-09-01];
28. Skrinskas R. G. Teisė//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/teise.htm>>; [žiūrėta 2006-05-14];
29. Skrinskas R. G. Žmogaus paslaptis//<<http://www3.vdu.lt/life/pv/zmpaslapt.htm>>; [žiūrėta 2006-09-18];
30. Straipsnis iš Vikipedijos, laisvosios enciklopedijos
//<<http://lt.wikipedia.org/wiki/Abortas>>;[žiūrėta 2006-05-14];
31. Sveikata: Europos Parlamentas atsižvelgia į specifinius vyrų ir moterų skirtumus
//<<http://www.elections2004.eu.int/highlights/lt/1105.html>>; [žiūrėta 2006-11-05];
32. The anti-abortion law in Poland
/<http://www.federa.org.pl/english/reports/report00/rep00_3.htm#3>; [žiūrėta 2006-11-05];
33. Turi teisę rinktis//<<http://www.hardcore.lt/feminizmas/abortai.htm>>; [žiūrėta 2006-10-02];
34. Zverlova J. Abortas: nuomonės ir faktai
//<http://www.women.lt/lit/showarticle_lt.asp?id=46>; [žiūrėta 2006-03-25].

SANTRAUKA

ABORTŲ LEGITIMUMO PROBLEMA

PAGRINDINĖS SAVOKOS: „abortas“; „žmogaus gyvybė kaip vertybė“; „žmogaus privatumas kaip vertybė“; „aborto legitimumas“; „teisė į gyvybę“.

Šiame darbe yra gvildenama abortų legitimumo problema iš pradžių apžvelgiant pačią aborto sąvoką ir atsiradimo istoriją. Platesnė šios problemos analizė pateikiama žmogaus gyvybės kaip absoliučios vertybės, taip pat ir žmogaus privatumo kaip vertybės atžvilgiu. Čia bandoma išdėstyti katalikiškąją bei filosofinę pozicijas, pasisakančias už žmogaus gyvybės vertę bei saugojimą nuo pradėjimo momento. Apžvelgiamos ir priešingos koncepcijos, moters teisė į abortą priskiriančios prie privačių interesų. Šių vertybių santykio kolizija analizuojama tiek Europos Sąjungos viršnacionalinės, tiek ir kai kurių Europos valstybių nacionalinės teisės lygmenyje. Atskirai nagrinėjama Lietuvos bei Jungtinių Amerikos Valstijų pozicija sprendžiant abortų legitimumo problemą.

SUMMARY

THE PROBLEM OF LEGITIMACY OF ABORTIONS

BASIC DEFINITIONS: „abortion“; „human life as a treasure“; „human privacy as a treasure“; „legitimacy of abortion“; „right to life“.

In this work the problem of legitimacy of abortions is analyzed by reviewing, first of all, the definition of abortion and history of its' occurrence. Wider analysis of this problem is given from the point of view of human life as an absolute value as well as human privacy as a value. Herein it is tried to set forth catholic and philosophic positions that speak for the value of human life and its preservation since the moment of its' beginning. Opposite conceptions that attribute woman's right to abortion to private interests are also reviewed. Collision of relation between these values is analyzed in the level of supernational law of the European Union as well as in the level of national law of certain European states. Position of Lithuania and the United States of America in solution of the problem of abortion legitimacy is analyzed separately.

PRIEDAI

Lentelė nr. 1

ABORTAI 1997-2005 m.

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Abortų skaičius – iš viso	30559	28450	26759	23683	20513	18907	17851	16797	15912
1000-ui vaisingo amžiaus (15-49m.) moterų	32.7*	30.3*	28.4*	25.1*	23.1	21.3	20.1	18.9	17.9
100-ui gyvų gimusiųjų	81.0	77.0	74.1	69.6	66.1	64.3	60.0	57.0	54.6
Dirbtiniai abortai – iš viso	22680	21022	18846	16259	13677	12495	11513	10644	9972
1000-ui vaisingo amžiaus (15-49m.) moterų	24.3*	22.4*	20.0*	17.2*	15.4	14.1	13.0	12.0	11.2
100-ui gyvų gimusiųjų	60.1	56.9	52.2	48.1	44.1	42.5	38.7	36.1	34.2
Abortų struktūra, %:									
Savaiminiai abortai	19.0	19.2	21.6	22.3	24.7	25.5	26.8	28.1	28.1
Abortai pagal moters norą	73.4	73.5	70.0	68.3	66.2	65.4	64.1	62.9	62.2
Abortai pagal medicininės indikacijas	0.8	0.4	0.4	0.3	0.4	0.7	0.4	0.5	0.5
Kiti abortai	6.8	6.9	8.0	9.1	8.7	8.4	8.7	8.5	9.2

• – duomenys neperskaičiuoti pagal galutinius gyventojų surašymo duomenis Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys

Žr. informacijos šaltinis : <http://www.lsic.lt/>

Lentelė nr. 2

Abortai pagal apskritis 2005 m.

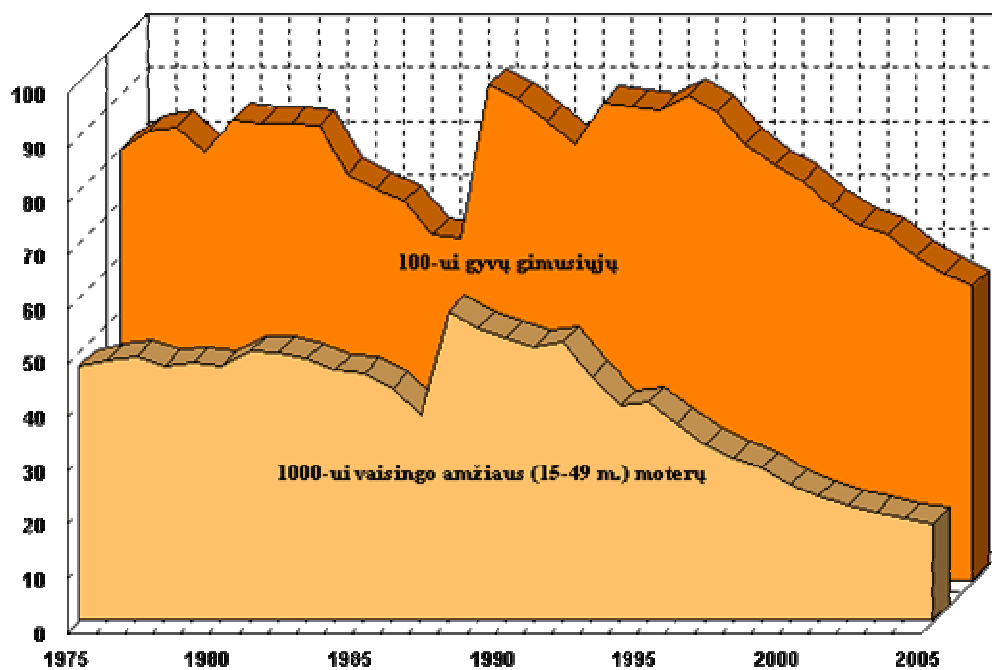
Apskritis	Dirbtinių abortų skaičius	Dirbtinių abortų skaičius 1000-ui fertilinio amžiaus moterų	Dirbtinių abortų skaičius 100-ui gyvų ir negyvų gimusiųjų	Abortai struktūra %			
				Pagal moters norą	Pagal medicininės indikacijas	Savaiminiai	Kiti
Iš viso Lietuvoje	9972	11.2	34.2	62.2	0.5	28.1	9.2
Vilniaus apskr.	3849	16.4	46.4	70.0	1.1	18.9	10.0
Kauno apskr.	1703	9.5	23.2	55.3	0.2	34.7	9.8
Klaipėdos apskr.	1762	17.3	46.7	73.5	-	19.2	7.3
Šiaulių apskr.	170	1.9	6.5	24.5	0.6	67.3	7.6
Panevėžio apskr.	1163	16.1	50.0	71.4	0.5	23.6	4.5
Alytaus apskr.	513	11.8	47.6	63.6	0.5	20.8	15.1
Marijampolės apskr.	341	7.5	32.4	55.5	-	41.3	3.2
Tauragės apskr.	31	1.0	4.7	10.5	-	60.7	28.8
Telšių apskr.	149	3.3	12.9	29.3	-	58.1	12.6
Utenos apskr.	291	6.8	34.1	56.0	-	37.7	6.3

Lietuvos sveikatos informacijos centro duomenys

Žr. informacijos šaltinis : <http://www.lsic.lt/>

Diagrama nr. 1

ABORTAI

Šr. informacijos šaltinis : <http://www.lsic.lt/>

Lentelė nr. 3

Abortų per metus JAV

AGI ir CDC - statistikos institucijos, pateikia šiek tiek skirtingus duomenis

Per metus	AGI	CDC
1973	744,600	615, 831
1974	898,600	763,476
1975	1,034,200	854,853
1976	1,179,300	988,267
1977	1,316,700	1,079,430
1978	1,409,600	1,157,776
1979	1,497,700	1,251,921
1980	1,553,900	1,297,606
1981	1,577,300	1,300,760
1982	1,573,900	1,303,980
1983	1,575,000	1,268,987
1984	1,577,200	1,333,521
1985	1,588,600	1,328,570
1986	1,574,000	1,328,112
1987	1,559,100	1,353,671
1988	1,590,800	1,371,285
1989	1,566,900	1,396,658
1990	1,608,600	1,429,577
1991	1,556,500	1,388,937
1992	1,528,900	1,359,145
1993	1,495,000	1,330,414
1994	1,423,000	1,267,415
1995	1,359,690	1,210,883
1996	1,360,730	1,221,585
1997	1,335,000	1,186,039
1998	1,319,000	884,273
1999	1,314,000	861,789
2000	1,312,990	857,475
2001	1,303,000	853,485
2002	1,293,000	854,122
2003	1,293,000	
2004	1,293,000	

Žr. informacijos šaltinis: <http://www.nrlc.org/abortion/facts/abortionstats.html>